

Fredagen den 29 mars

Kl. 9.00–11.19

---

§ 1 Justering av protokoll

Protokollet för den 8 mars justerades.

§ 2 Avsägelse

Förste vice talmannen meddelade
att *Johanna Jönsson* (C) avsåg sig uppdraget som ledamot i utrikesutskottet,
att *Magnus Ek* (C) avsåg sig uppdraget som suppleant i utrikesutskottet,
att *Jonny Cato Hansson* (C) avsåg sig uppdraget som suppleant i socialförsäkringsutskottet och
att *Niels Paarup-Petersen* (C) avsåg sig uppdraget som suppleant i kulturutskottet.

Kammaren biföll dessa avsägelse.

§ 3 Anmälan om kompletteringsval

Förste vice talmannen meddelade
att Centerpartiets riksdagsgrupp anmält *Magnus Ek* som ledamot i utrikesutskottet, *Martina Johansson* som suppleant i socialförsäkringsutskottet och *Jonny Cato Hansson* som suppleant i kulturutskottet samt
att Kristdemokraternas riksdagsgrupp anmält *Gudrun Brunegård* som ledamot i utbildningsutskottet.

Förste vice talmannen förklarade valda till

ledamot i utrikesutskottet
Magnus Ek (C)

suppleant i socialförsäkringsutskottet
Martina Johansson (C)

suppleant i kulturutskottet
Jonny Cato Hansson (C)

ledamot i utbildningsutskottet
Gudrun Brunegård (KD)

§ 4 Anmälan om granskningsrapport

Förste vice talmannen anmälde att följande granskningsrapport hade kommit in från Riksrevisionen och överlämnats till kulturutskottet: RiR 2019:10 Konsten att styra – regeringens styrning av kulturområdets institutioner

§ 5 Ärenden för hänvisning till utskott

Följande dokument hänvisades till utskott:

Motioner

2018/19:3045 och 3046 till skatteutskottet

2018/19:3042, 3043 och 3048 till civilutskottet

2018/19:3047 till finansutskottet

2018/19:3044 och 3049 till justitieutskottet

*Svar på
interpellationer*

§ 6 Svar på interpellation 2018/19:76 om fastighetsägarnas ansvar för gatuhållning

Anf. 1 Miljö- och klimatminister ISABELLA LÖVIN (MP):

Fru talman! Lars Beckman har frågat finansmarknads- och bostadsministern om han anser att det finns anledning att se över kommunernas möjlighet att föra över underhållsansvaret för gångbanor till småhusägare, och i så fall hur.

Vidare frågar Beckman om finansmarknads- och bostadsministern tror att trafiksäkerheten och risken för halkolyckor påverkas om kommuner låter överföra underhållsansvaret för gångbanor till småhusägare, om det är en lämplig ordning att småhusägare kan bli skadeståndsansvariga för halkolyckor på kommunens gångbanor och om det finns anledning att göra det tydligare i lagstiftningen att infarterna till småhusfastigheter inte får plogas igen.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som ska svara på interpellationen.

Jag vill börja med att säga att jag delar Lars Beckmans oro för de negativa konsekvenser som enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap och Statens väg- och transportforskningsinstitut uppstår till följd av bristande snöröjning.

Ansvar för snöröjningen ligger i första hand på kommunerna. Som Lars Beckman beskriver har kommunen enligt en särskild lag möjlighet att lägga ansvaret för skötseln av gångbanan och andra utrymmen utanför fastigheten som behövs för gångtrafiken på fastighetsägaren. Möjligheten att lägga ansvaret på fastighetsägaren hänger samman med de ändringar

som gjordes i regelverket 1958, då framför allt kommuner motsatte sig en kommunalisering av ansvaret på grund av risken för ökade kostnader. Hur renhållningen bör ordnas har alltså överlåtits till kommunerna att bestämma, utifrån olika lokala överväganden. Kommunerna har valt att göra på olika sätt, och som lagen nu är utformad ges de den möjligheten.

På de platser där kommunen enligt lagstiftningen är ansvarig för snöröjningen är det således kommunernas uppgift, och inte min, att bedöma hur snöröjningen ska utföras. I detta ligger att kommunerna får överväga om snöröjningen på gångbanor kan utföras av berörda fastighetsägare. Jag delar dock Lars Beckmans farhågor om att dåligt utförd snöröjning kan leda till äventyrad trafiksäkerhet och bristande framkomlighet.

Lagen om gatuhållning och skyltning innehåller bestämmelser på en rad olika områden. Naturvårdsverket har uppmärksammat regeringen på att det finns ett behov av att se över lagen, framför allt utifrån renhållningsbestämmelserna. Kommunens renhållningsåtgärder ska i dag ske så att det inte uppstår olägenheter för människors hälsa, och krav på trevnad, framkomlighet och trafiksäkerhet ska uppfyllas. Naturvårdsverket föreslår att kommunernas ansvar ska utökas, så att skador på växt- och djurliv undviks i skälig utsträckning.

Naturvårdsverkets förslag till ändring av lagen syftar därutöver till att tydliggöra kommunens ansvar för renhållning och ställa högre krav på den renhållning som kommunen ska utföra. Naturvårdsverket konstaterar vidare att lagen är ålderdomligt utformad. Frågan bereds för närvarande inom Regeringskansliet men med fokus på att lösa ansvarsfrågan gällande nedskräpning.

Anf. 2 LARS BECKMAN (M):

Fru talman! Tack, statsrådet, för svaret!

I dag står vi här i Stockholm och debatterar denna fråga. Jag vill påminna statsrådet och fru talmannen om att det fortfarande är snöstorm uppe i Norr- och Västerbotten och i stora delar av Norrland. Vi kan till exempel i tidningen Norran i dag läsa om Bertil, som var ute och skottade, ramlade och bröt lårbenshalsen och räddades efter fem timmar av, som han säger, "två änglar" som upptäckte honom där han låg.

Detta är alltså ett reellt samhällsproblem som jag tror att vi måste lösa. Precis som statsrådet säger i svaret har Sveriges kommuner i dagsläget rätt att överföra mycket av ansvaret för skötseln av gångbanor på småhusägare.

Att jag skrev denna interpellation berodde på att jag läste en förstasida i Aftonbladet som jag studsade till för. Där stod precis detta: Risken för hjärtinfarkt ökar på grund av att många småhusägare går ut och skottar.

Jag började läsa på om detta. I Aftonbladet nämndes en rapport från organisationen Villaägarna. Den är väldigt bra, och jag rekommenderar alla att läsa den; den finns på Villaägarnas hemsida. Det är 60 procent av Sveriges kommuner som låter småhusägarna skotta kommunens gångbanor. Enligt rapporten togs frågan först upp i 1868 års ordningsstadga. Den lagstiftningen hade i sin tur sin grund i att man på 1700- och 1800-talen tyckte att det var rimligt att fastighetsägarna skottade eller höll rent utanför på trottoaren.

Nu är det inte 1868 längre, utan det är 2019. Då måste man naturligtvis fundera på om det är rimligt och kostnadseffektivt att småhusägare och fastighetsägare ska skotta kommunens trottoarer, som det ju handlar om.

Inför denna interpellationsdebatt råkade jag prata med någon som bor i Fornåsa i Östergötland. Det visade sig att de hade grannar, ett äldre par, där kommunen kom och snöröjde. Man lade snön på trottoaren runt fastigheten. Det gick väl bra så länge den äldre mannen hade möjlighet att skotta trottoaren. Men mannen dör, och då är det plötsligt den äldre änkan som ska ta hand om snön som kommer från kommunens snöröjning. Änkan kunde inte göra detta utan fick i sin tur leja en entreprenör som snöröjde kommunens trottoar.

Jag tror att de allra flesta förstår att det är orimligt att det i Sverige 2019 är fastighetsägare som ska plocka skräp, kratta löv och rensa ogräs på kommunens mark. I rapporten från Villaägarna har man frågat villaägare och fastighetsägare vad de tycker. Av dem som bor vid kommunala gator och har infarter som kan plogas igen anser 77 procent att det är kommunens ansvar. Det finns alltså ett starkt folkligt stöd bland fastighetsägarna för att förändra lagstiftningen så att det är en entreprenör, ett företag eller kommunen själv som sköter detta, i stället för att 100 fastighetsägare längs en väg ska hitta lösningar som passar.

Jag hörde i svaret att statsrådet håller med om problembilden och om att det finns många risker med detta. Men jag kunde inte utläsa av svaret om regeringen avser att vidta några åtgärder eller ta några initiativ på detta område. Om man vill göra det är det relativt enkelt att helt enkelt flytta ansvaret till kommunerna.

Anf. 3 Miljö- och klimatminister ISABELLA LÖVIN (MP):

Fru talman! Lars Beckman! Jag tycker på riktigt att denna fråga är viktig. Det exempel som Lars Beckman lyfter fram från Dagens Nyheter kring halkolyckor och äldre människor som kan få riktigt stora problem i samband med stora snöfall och halka är något som vi behöver ta på största allvar. Vi måste naturligtvis från samhällets sida försöka se till att man undviker halkolyckor och fallolyckor när de går att undvika.

Vi har ett omfattande kommunalt självstyre. Och denna lagstiftning uppdaterades, som sagt, senast 1958. Sedan dess har snöröjningen fortsatt varit kommunens ansvar. Det är inte så att kommunerna på något sätt tvingas att lägga över ansvaret på småhusägare eller fastighetsägare, utan här finns en möjlighet. Den möjligheten måste också kopplas samman med att vårt land är väldigt avlångt och har väldigt olika förutsättningar och olika väderförhållanden, precis som Lars Beckman påpekade alldeles nyss. Det är väldigt stor skillnad på södra Sverige, tät bebyggelse, norra Sverige, glesbygd och Sveriges inland. Det finns alltså en möjlighet för kommunerna att överlåta ansvaret. Det är någonting som inte har ifrågasatts under överskådlig tid, utan detta är det förhållande som har funnits sedan många regeringar tillbaka.

Detta bör rimligtvis vara en fråga på kommunal nivå. Jag tänker på när man väljer vilka som ska styra i kommunen. Man kan också välja att lyfta fram detta som en kommunalpolitisk fråga som olika partier kan ha olika ingångar i. Det handlar om vilket ansvar kommunen ska ha för snöröjningen i olika områden i kommunen.

Jag har inte fått bekräftat att det är 60 procent av kommunerna som gör detta. Men det finns många kommuner där det finns stora möjligheter att

ansöka om befrielse från detta ansvar. Och kommunerna har alla möjligheter att se över och ta tillbaka sina beslut eller det delegerade ansvaret till vissa fastighetsägare.

Vi kommer, som sagt, att titta över lagstiftningen utifrån Naturvårdsverkets påpekanden om att det i renhållningsdelen i dag inte finns någon hänsyn till djur och natur utan bara till människors hälsa och trevnad. Vi behöver titta över den av den anledningen.

I övrigt tycker jag att kommunerna bör ta ett ansvar och se vilka möjligheter som kommunens invånare har att ta detta ansvar. Den debatten bör man rimligtvis ta på kommunal nivå.

Anf. 4 LARS BECKMAN (M):

Fru talman! Ja, jag är en stor vän av kommunalt självstyre, och jag är säker på att vi delar den uppfattningen. I vissa frågor kan dock inte regeringen fränsäga sig ansvaret när man ser att det fungerar olika över landet.

Det finns en mängd olika orsaker till att man kanske inte kan skotta kommunens trottoar – det kan handla om ålder, sjukdom eller att man åker på semester. Det innebär att halkbekämpningen blir väldigt olika, till och med på samma gata.

I den rapport från MSB som jag hänvisar till i interpellationen kan man se att väldigt många halkolyckor och fallolyckor beror på dålig snöröjning och halkbekämpning. I och med det blir det ett allmännyttigt intresse av att detta ska fungera. Och i den rapport som kom 2015 står det klart och tydligt: Att prioritera gång- och cykelbanor vid vinterväghållning verkar vara fördelaktigt både med avseende på skadereducering och med avseende på kostnader för vård- och sjukskrivningar på grund av skador från halkolyckor. Det är just därför som man kanske måste förändra och förtydliga den här lagen.

Sedan finns det ett annat problem – det handlar egentligen om samma lagstiftning. När kommunen snöröjer sin väg kan det bli en väldigt hög plogvall. Jag såg att det var snörekor i Norrbotten; det har inte snöat så mycket där på över 50 år. Då blir det väldigt mycket snö. Jag såg själv en bild på Facebook. En kvinna lade upp en bild från Norrbotten och sa: Hur ska jag kunna ta mig ut på morgonen för att komma till mitt jobb när kommunen har lagt en halvmeter snö i en snövall?

Förmodligen får kommunen inte göra detta, men det är en väldigt otydlig lagstiftning i fråga om hur lång tid kommunen har på sig att ta bort den plogvall som man har gjort. Det finns i dag modern teknik och moderna plogblad – och det handlar om kompetens hos snöröjaren – som gör att man inte behöver lägga upp en halv meter plogvall.

Jag tror att det finns anledning för regeringen att titta på detta. Vilket ansvar har kommunerna för att infarter till småhusfastigheter inte ska ploggas igen? Det är samma sak här. Även om jag är frisk och mitt i livet blir det ett problem när jag ska till jobbet om någon lägger upp en plogvall som är en halvmeter hög.

För änkan som ska ta sig med bilen till affären blir det ett reellt problem. Jag har personlig erfarenhet av att det när någon med rullstol ska försöka ta sig ut från småhusfastigheten blir ett reellt problem. Här finns det alltså behov av ett förtydligande i lagstiftningen.

Prot. 2018/19:70
29 mars

Svar på
interpellationer

Jag tycker att statsrådet gör det lite för enkelt för sig genom att säga att man inte vill ta några initiativ. Man säger att det är en kommunal fråga. Lagstiftningen är precis som statsrådet sa nationell. Den härrör från en lagstiftning från 1800-talet, 1868 års ordningsstadga, och den blev uppdaterad i mitten av 1950-talet.

Det finns också en samhällsnytta. Vad är samhällsnyttan av att vi löser saker gemensamt? Det är naturligtvis effektivare att *en* traktor tar trottoaren på en väg än att hundra olika fastighetsägare ska hitta sin lösning på varje bit av trottoaren.

Jag vet att miljöministern är engagerad i miljöfrågor. Det kanske är mycket mer effektivt att vi löser saker tillsammans, till exempel att vi plogar en trottoar med *en* traktor som kanske till och med är eldriven, än att hundra fastighetsägare ska anlita hundra olika företag, eller hur man nu ska lösa det om man gör det själv. Här är det verkligen en gemensamhetsnytta.

Jag tycker att det är bra att ni ska uppdatera lagstiftningen, och när ni nu ska uppdatera den skulle ni också kunna ta med denna fråga i beredningen och utredningen.

Anf. 5 Miljö- och klimatminister ISABELLA LÖVIN (MP):

Fru talman! Vi diskuterar nu den här frågan. Det är klart att vi delar bilden av att vi ska göra så effektiva lösningar som möjligt och så miljömässigt effektiva och bra lösningar som möjligt. Samtidigt tror jag att vi inser att det är viktigt att människor kan påverka sin lokala miljö och sitt lokala samfund och samhälle genom de kommunala valen.

Detta med plogvallar och hur kommunen sköter snöröjning är ett utmärkt exempel på en lokal demokratisk fråga som borde kunna engagera medborgarna. Olika partier borde också kunna gå till val med olika lösningar. Det är ingenting i lagstiftningen som tvingar kommunerna att lägga över ansvaret på fastighetsägarna, men det finns en möjlighet att göra det.

Jag tänker på hur olika förutsättningarna ser ut runt om i vårt mycket avlånga land. Det finns naturligtvis kommuner som skulle ha väldigt svårt att tillhandahålla en väldigt precis snöröjning ute i glesbygden. Det är väl skälet till att denna möjlighet finns. Men, som sagt, det är en möjlighet. Det är på inget sätt ett tvång. Kommunerna kan ta tillbaka ansvaret till sig själva, och i många fall bör de göra så.

När det gäller fallolyckor delar jag verkligen bilden av att det handlar både om mänskligt lidande och om stora kostnader för samhället. Jag kan konstatera att många kommuner av den anledningen prioriterar att snöröja gång- och cykelbanor framför vägbanorna i övrigt. Här finns naturligtvis möjlighet att påverka hur arbetet utförs.

Nu går vi in i ett klimat med mer extrema väderhändelser, våldsamma snöfall och liknande. Vid en bedömning av huruvida en fastighetsägare verkligen har ett ansvar för framkomligheten vid ett hastigt snöfall är det inte nödvändigtvis så att man ska finnas till hands i alla dessa eventualiteter. Det är en bedömningsfråga. Det går ju också att ansöka hos kommunen om befrielse från detta ansvar. Där bör också kommunen ha ett intresse av att befria de äldre.

Anf. 6 LARS BECKMAN (M):

Fru talman! Jag ska korrigera siffran. Det är alltså 84 procent av småhusägarna som anser att kommunen ska ansvara för snöröjningen, och 77 procent anser att kommunen inte ska kunna ploga igen uppfarten. Det finns alltså ett starkt folkligt stöd för att förändra lagstiftningen.

Det verkar ändå som att vi är överens om att snöröjning är viktigt. Det verkar som att vi är överens om att Bertil inte ska ramla när han röjer kommunens mark, bryta lårbenshalsen och frysa i fyra timmar. Han blev räddad av två änglar, som han själv uttrycker det i Norran i dag.

När man ändå ser över den lagstiftning som berör detta område, vore det rimligt om regeringen fråntog småhusägarna ansvaret för att underhålla och sköta kommunernas mark. Men det är inte vad det handlar om. Ingen tycker att det är orimligt att man sköter sin egen fastighet. Det är fullt rimligt. Men här finns ett lagkrav på att sköta kommunernas trottoarer och vägar. Det är inte effektivt att hundra olika fastighetsägare efter en väg ska hantera sin trottoarkant, utan det här är naturligtvis en samhällelig fråga där man ska hitta effektiva miljövänliga lösningar där man gör saker tillsammans.

Om det inte vore så att en så pass stor andel av kommunerna låter småhusägarna skotta deras gångbanor – mer än hälften, 60 procent – blir det ändå en fråga för riksdag och regering att hantera. Det här är inte ett stort problem i glesbygden – jag tror inte att någon som bor i en inlandsby tycker att man ska komma dit och skotta trottoaren – utan det här är ett problem som främst finns i de större städerna.

Anf. 7 Miljö- och klimatminister ISABELLA LÖVIN (MP):

Fru talman! Jag tror att Lars Beckman satte fingret exakt på problemet i den allra sista meningen. Om det ska ges som ett allmänt ansvar för kommunerna att ta hand om all snöröjning i hela Sverige finns det inte möjlighet för kommunerna att överlåta ansvaret till fastighetsägare i glesbygd i de fall där kommunen helt enkelt inte har kapacitet att nå ut överallt. Det är vad lagstiftningen ger möjlighet till. Det är på intet sätt så att allt ansvar ligger hos fastighetsägarna i hela Sverige, utan det finns en möjlighet i lagstiftningen att göra detta.

Frågan är hur lämpligt det är att detaljstyra kommunerna exakt i hur snöröjningen ska utföras. Jag delar Lars Beckmans övertygelse om att kommunerna ska ha ett självstyre, och jag anser att det är en viktig fråga lokalt att ställa krav på de partier som styr kommunerna att se över frågan i de fall det är ett problem.

Frågan är viktig. Vi kan få återkomma till frågan om kommunerna inte tar sitt ansvar, men det utgår jag från att de gör.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 7 Svar på interpellation 2018/19:138 om sexualbrottsutredningar

Anf. 8 Statsrådet MIKAEL DAMBERG (S):

Fru talman! Annika Qarlsson har frågat mig vilka åtgärder jag kommer att vidta för att säkerställa att Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten

åtgärda de påtalade bristerna i handläggningen av sexualbrott. Hon har också frågat hur jag avser att säkerställa rättssäkerheten och likvärdigheten mellan olika geografiska områden för sexualbrott.

Det är viktigt att rättsväsendet gör sitt yttersta för att utreda anmälda våldtäkter och andra sexualbrott. Att Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har gjort en gemensam tillsyn över handläggningen av våld i nära relation och sexualbrott är positivt. Syftet med tillsynen har varit att se om det finns systematiska brister i arbetet som behöver åtgärdas. En slutsats som myndigheterna drar är att de åklagarkamrar och polisområden som i större utsträckning följer det metodstöd som finns över tid också har högre lagföring. Detta indikerar att fortsatta åtgärder behöver vidtas i myndigheterna för att säkerställa att de riktlinjer som finns för arbetet också följs i praktiken.

Regeringen har de senaste åren genom återrapporteringskrav eller uppdrag i Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens regleringsbrev ålagt myndigheterna att redovisa hur man arbetar för att utveckla och förankra arbetsmetoderna vid utredning av våldtäkt och andra sexualbrott. Även i regleringsbrev för 2019, som ändrades genom regeringsbeslut förra veckan, finns ett uppdrag till myndigheterna att lägga särskild uppmärksamhet vid att analysera och beskriva utvecklingen gällande utredningar av bland annat sexualbrott.

För att få bättre kunskap om brottsutvecklingen och rättsväsendets arbete har regeringen dessutom gett Brottsförebyggande rådet, Brå, två uppdrag gällande sexualbrott, som ska redovisas under 2019. Det ena uppdraget handlar om att belysa orsakerna till ökningarna av anmälda och självrapporterade sexualbrott sedan 2005. I det andra uppdraget ska Brå belysa rättsväsendets hantering av våldtäktsbrott från anmälan till dom. Brå ska bland annat identifiera svårigheter och framgångsfaktorer i utrednings- och lagföringsarbetet samt ge förslag på hur rättsväsendets hantering av våldtäktsbrott ska kunna förbättras.

Utredningar om sexualbrott är en viktig fråga för regeringen. Jag kommer därför att följa den här frågan noga. Vid behov är jag inte främmande för att vidta ytterligare åtgärder.

Anf. 9 ANNIKA QARLSSON (C):

Fru talman! Tack för svar, och tack för möjligheten att få höra hur statsrådet Damberg tänker agera för att gå från att konstatera brister som har varit kända sedan tidigare till att rutiner följs och att dessa ärenden prioriteras.

Det är inte bara rapporten *Våldsbrott i nära relationer och sexualbrott mot vuxna* som påtalar problemen med långa handläggningstider och få fällande domar. Även Europarådets expertgrupp Grevio publicerade nyligen en rapport med uppmaningen till Sverige att vidta åtgärder inom rättsväsendet för att säkerställa en effektiv handläggning och utredning av brott mot kvinnor. De pekar också på att bristerna påverkat förtroendet för rättsväsendet. Förtroendet för rättsväsendet är ett grundfundament i en rättsstat och en demokrati.

På senare år har tystnaden brutits, och allt fler talar öppet om problemen och om vilka normer och värderingar som ligger bakom sexuella övergrepp och våld i nära relationer. Det är positivt att skamkänslorna minskar och att det inte ska vara fråga om de utsattas skuld. Metoo var och

är en revolution och en avgörande öppning för att lägga skulden där den hör hemma – hos förövaren.

Kvinnor i alla åldrar ringer till Kvinnofridslinjen för att berätta om övergrepp. De söker hjälp inom hälso- och sjukvården, de vänder sig till lokala brottsofferjourer och de anmäler till polisen. Men de får då inte mötas av för långa handläggningstider och så få fällande domar.

Var femte kvinna i Sverige och var tjugonde man har någon gång i sitt liv utsatts för allvarligt sexuellt våld. Det visar studien *Våld och hälsa – En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*. Studien presenterades av Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK, våren 2014. I undersökningen framkommer en tydlig koppling mellan utsatthet för våld och psykisk och fysisk ohälsa – inte bara direkt vid våldstillfället utan även långt senare i livet.

Två poliser rycker ut efter Jennys larmsamtal till SOS Alarm mitt under pågående våldtäkt. Mannen grips på brottsplatsen, och kvinnan genomgår läkarundersökningar som visar tydliga skador. Mannen häktas inte och frias efter tre månader. Kvinnan åtalas i stället för ringa narkotikabrott. Ett av alla fall.

I en kartläggning från 2014 bedömer Brottsförebyggande rådet att var fjärde kvinna är utsatt för brott i en nära relation. Av de drygt 5 miljoner kvinnor som lever i Sverige innebär det ofattbara 1 250 000 kvinnor som någon gång i livet kommer att vara utsatta – i hemmet, av någon som säger att den älskar henne, på en plats och i en relation där hon trodde att hon var trygg. Merparten av dessa anmäler inte, för vem bryr sig?

I fredags släpptes dokumentären om Josefin Nilsson. En fantastisk artist som med sin röst och sin livsglädje underhållit och skänkt så många människor glädje och tröst, men också en människa med ett levnadsöde som delas av så många. Pojkvän blir förövare. Hårda ord blir till hot, hot blir till slag och slag blir till skador på både kropp och själ. Livet blir till ett helvete, helt enkelt. Ännu ett av alla fall.

I Sverige finns tusentals och åter tusentals som delar dessa erfarenheter, som lever med minnen av övergrepp eller som fortfarande lever mitt i det inferno som livet blir när någon nära begår dessa övergrepp. Jennys och Josefins berättelser är deras berättelser. Vi är inte en domstol; vi ska inte döma här i denna kammare. Men deras berättelser är inte bara deras. Det är tusentals och åter tusentals kvinnors berättelser.

Det är lovvärda förslag i statsrådets svar: göra sitt yttersta, systematiken brister, det behövs åtgärder, återrapporteringskrav, särskilt uppmärksamma, belysa orsaker, identifiera skiljelinjer. Men gör det någon skillnad?

Min fråga till statsrådet är: På vilket sätt kommer detta att göra skillnad för kvinnorna som lever med konsekvenserna av dessa övergrepp resten av livet?

Anf. 10 Statsrådet MIKAEL DAMBERG (S):

Fru talman! Tack, Annika Qarlssoon, för en mycket viktig interpellation! När den skrevs var den aktuell. Nu när vi debatterar den är den ännu mer aktuell.

Jag har själv sett filmen om Josefin Nilsson och berättelsen om vad hon utsattes för men också om hennes familjs fortsatta kamp med det som hände. En otroligt stark berättelse om vad det innebär för en människa att

utsätts för detta i en nära relation, hur det bryter ned men också hur farligt det kan vara.

Det tragiska är att vi lever i ett samhälle och en tid där fortfarande det farligaste som finns för män är att på något sätt engagera sig i en kriminell organisation, medan det farligaste som finns för kvinnor är att leva ihop med en våldsam man. Det är det absolut farligaste som kvinnor kan göra. Många kvinnor fastnar i en miljö som är riktigt farlig för dem, och det blir en tystnadskultur – man vill inte anmäla, man känner eget ansvar för att det har gått så långt eller man på något sätt har godkänt beteenden tidigare.

Det är otroligt viktigt att vi i Sverige blir föregångare på det här området och visar att detta inte är acceptabelt i ett modernt, demokratiskt samhälle, som ska garantera också kvinnors rätt till trygghet.

Vi har en långsiktig strategi, en tioårig strategi, för att minska mäns våld mot kvinnor. Men redan i dag har regeringen gjort upp med Centerpartiet och Liberalerna i budgetsammanhang om extra insatser för att jobba förebyggande, insatser som bryter dessa tendenser men också ger stöd till de kvinnor som drabbas.

Lite tråkigt men samtidigt viktigt är att efter att filmen om Josefin Nilsson visats uppfattar jag att man på kvinnojouren runt om i landet får ytterligare samtal. Kvinnor vänder sig till jouren och andra för att få veta hur man gör och vem man vänder sig till. ”Det här har jag råkat ut för. Är det här okej?” Det är viktigt att detta görs och att dessa kvinnors samtal tas på allvar.

Jag växlar över till svaret. Kommer det att göra skillnad? Ja! Tillsynsrapporten visar ju att när polis och åklagare jobbar efter de nationella riktlinjer som finns för hur man ska hantera denna typ av brott går det bättre. När rutinerna inte följs blir det sämre. Då får man inte lika starkt bevisvärde, och då blir processerna mer utdragna.

Det finns oacceptabla skillnader, tycker jag, mellan olika delar av Sverige i fråga om hur bra man jobbar med detta. Men, återigen, jag hade varit mer orolig om Åklagarmyndigheten och polisen inte hade tagit fram denna tillsynsrapport. Det visar ju att de själva tycker att detta är en viktig fråga att jobba med och att de måste pressa ut detta sätt att jobba i hela organisationen.

Det här kommer att kräva resurser. I förra vårandringsbudgeten gavs särskilda resurser till polisen för att den ska kunna jobba med särskilda insatser, inte minst med att säkra bevisning. Det gavs särskilda pengar för det så att tiderna på Nationellt forensiskt centrum inte blir för långa.

Nu bygger vi ut Polismyndigheten i hela landet med mer resurser. Min förväntan med en större polisorganisation är större effektivitet. Det är det stora. Men det krävs också särskilda insatser. Därför är det viktigt som jag säger i svaret och som Annika Carlsson också uppmärksammar: Det senaste regleringsbrevet innehåller återigen detta specifika område. Polisen måste återrapportera till oss hur man jobbar med och följer upp dessa frågor, för detta är en av vår tids absolut allvarligaste former av brottslighet. Det skapar mycket otrygghet, och om inte polis och åklagare sköter detta på rätt sätt riskerar det också att försämra förtroendet för rättsväsendet och samhällsinstitutionerna.

För mig och för regeringen är detta en viktig fråga. Jag är glad att Centerpartiet, Liberalerna och regeringen nu har enats om förebyggande insatser och 45 miljoner kronor i vårdningsbudgeten som jag tror kommer att göra skillnad också på sikt.

Anf. 11 ANNIKA QARLSSON (C):

Fru talman! Tack så mycket för svaret, statsrådet, och tack så mycket för engagemanget! Jag tror att en av de viktigaste sakerna för att vi över huvud taget ska kunna ändra de här bitarna är ett tydligt ledarskap och nolltolerans för att detta ska fortgå.

Det är klart att det finns gränser för hur tydlig en minister kan vara. Men jag tror att i de här frågorna är det så stora motstånd som ligger under ytan och som man måste komma åt att det måste vara tydligt att det inte handlar om ett val på polisstationen om man ska ta upp fallet eller inte ta upp fallet. Återrapportering, uppföljning av likvärdigheten och att det verkligen händer saker och att tiderna förkortas tror jag är helt avgörande för att sätta den pressen på organisationen.

Diskussionen som ibland blir om att det finns så mycket annan allvarlig kriminalitet och att man inte hinner med, den är också ett hinder i vägen för vad som är viktigt och riktigt och vad som är allvarligt. Att bli utsatt för en våldtäkt är ju något av det mest integritetskränkande en person kan råka ut för, och det sätter ofta spår långt senare i livet. Många utsatta kvinnor och män tvingas leva resten av sina liv med trauman, och det studien från NCK visar är att den utsattheten lever man med resten av livet. Vi får kostnader för resten av livet. Det är samhällskostnader, men det är oerhört stora kostnader för varje individ som råkat ut för detta.

Det finns på NCK i Uppsala ett viktigt strukturerat arbete med kvinnofridslinjer, där man tar emot alla dessa samtal. Men man har också kunskapen, och man har byggt upp myndighetsstruktur runt om i Sverige och jobbar på ett mycket bra och strukturerat sätt för att höja kunskapen och medvetenheten och se till att det kommer in kunskap i utbildningar och liknande för dem som är i yrkeslivet i dag men också för de nya studenter som läser till exempelvis socionom, tandläkare eller sjuksköterska så att de får med sig denna kunskap.

Jag har varit drivande i detta arbete för att se till att den satsning som presenterats i dag finns med. Jag har under många år jobbat tätt tillsammans med NCK och ser det arbete de gör. Det gör stor skillnad ute i verksamheter. NCK ser till att man har underlag på jourcentraler och inom sjukvården och äldreomsorgen för att kunna ställa de svåra frågorna och därefter också kunna följa upp. Satsningen är ett oerhört välkommet tillskott för att fortsätta med dessa frågor.

Jag tror att i den här delen är det oerhört viktigt att statsrådet Damberg fortsätter att begära in underlag och siffror för att se till att det hela tiden förflyttas så att det hela tiden gör skillnad. Det får inte falla mellan två stolar, och det får inte bli något annat som är viktigare.

Jag har en bok här med citat från Kvinnofridslinjen. En kvinna som ringer in säger: ”I lagen står det att man ska samarbeta, men hur ska det gå till när jag aldrig har fått göra min röst hörd?”

Prot. 2018/19:70

29 mars

Svar på
interpellationer

En av de saker som presenteras i denna rapport är att var tredje känd gärningsman inte ens har hörts. Detta är någonstans en första, grundläggande del, och jag tycker att det belyser hur allvarligt låg nivå det är på arbetet. Där finns så oerhört mycket att göra.

Anf. 12 Statsrådet MIKAEL DAMBERG (S):

Fru talman! Jag kan garantera interpellanten att detta är ett arbete som kommer att prioriteras och att vi kommer att hålla starkt fokus på detta område.

Om man tittar på brottsstatistiken över tid ser man att det är två saker som sticker ut. Det ena är att den gängrelaterade grova brottsligheten, med skjutningar och sprängningar, har ökat och stuckit iväg i Sverige. Vi ska pressa tillbaka den. Det andra som sticker ut i statistiken för de senaste åren är kvinnors utsatthet, oro och otrygghet.

Detta är en samhällsfråga. Det är inte en fråga om fritt valt arbete för polisen eller Åklagarmyndigheten att jobba med dessa frågor. Tillsynsrapporten visar också att det finns flera goda exempel runt om i landet där det fungerar bra men att det inte håller samma höga standard överallt. Missförstå mig rätt – ingenting är enkelt – men om vi redan vet vad som fungerar är det relativt enkelt att överföra dessa kunskaper till fler platser och se till att alla jobbar med detta.

Det gäller även att man jobbar systematiskt med det som du, Annika Qarlsson, lyfter fram och att man följer upp detta löpande. Sexualbrott och våld i nära relationer är prioriterade områden för Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten, och utredningsresultaten för alla dessa typer av brott följs upp löpande.

Polismyndigheten har tagit fram en nationell utbildning för utredare av sexualbrott som går på djupet för att sprida kunskapen om hur man gör detta arbete så effektivt som möjligt. Polismyndigheten beslutade förra året också om nationella riktlinjer för polisens hantering av förvaring och användande av spårsäkringssatser vid utredning av sexualbrott.

Med anledning av den nya sexualbrottslagstiftningen, som breddade brottsrubriceringarna på detta område och gjorde det möjligt att fälla fler förövare, gjordes stora utbildningsinsatser också när det gäller Åklagarmyndigheten och domstolsväsendet, så att dessa myndigheter är fullt uppdaterade i fråga om vad lagstiftningen medför och vilka möjligheter detta ger. Även metodstödet har utvecklats på flera områden på senare år.

Jag kommer att följa detta väldigt noga. Det är också viktigt att vi börjar med det långsiktiga. Jag är tacksam för att inte minst Annika Qarlsson själv har varit drivande i arbetet med att vi ska göra mer förebyggande arbete. Om vi inte får in anmälningar kan polisen och åklagaren inte göra sitt jobb. Det får inte vara skamfyllt att anmäla detta. Det är kvinnorna som har rätten på sin sida; det är inte männen.

I den tidsanda vi lever i har det ibland blivit lite kontroversiellt att säga att det är mäns ansvar, men det är mäns ansvar att förändra detta. Det handlar om attityder och frågan om mäns ansvar generellt i samhället för att inte acceptera eller se mellan fingrarna med denna typ av beteende.

Jag ser fram emot att samarbeta med Annika Qarlsson. Om vi upptäcker saker och ting som fortfarande inte fungerar bra och om vi ser att utvecklingen inte går åt rätt håll är jag beredd att titta på det tillsammans

med Annika Qarllsson och andra personer i denna kammare för att se till att detta är en prioriterad fråga.

Vi ska vända dessa siffror, men framför allt ska vi återupprätta de kvinnor som har utsatts för detta. De ska känna att rättssamhället finns för dem, att man sköter det seriöst och professionellt och att vi kan fälla de förövare som begår dessa fruktansvärda brott mot kvinnor runt om i Sverige.

Anf. 13 ANNIKA QARLSSON (C):

Fru talman! Jag tackar för svaret och, återigen, för engagemanget.

Jag tror att det också handlar om att ge de verksamheter som möter detta verktyg för att klara av att möta dessa personer och göra ett bra jobb. Det handlar om att ha en grundläggande kunskap om vad det är som händer och sker. Vilken process är det som sker, och vilka ageranden är det som blir naturliga följder av att någon blir utsatt för våld i en nära relation eller utsatt för en våldtäkt?

Det behövs en generell kunskap i hela yrkeskåren, men det behövs också specialiserad och utvecklad kunskap hos dem som sedan sitter och utreder detta. Det jobbar NCK väldigt mycket med, både när det gäller att finnas med och komplettera utbildningar gentemot dem som redan finns i yrkeslivet och när det gäller att ta fram utbildningar till dem som är på väg ut i yrkeslivet.

Jag tror att det någonstans i detta också handlar om att ställa krav. I den uppföljning som behöver göras kan en del, som statsrådet kan ha med sig, vara att se till att verktygen med kunskap och formell kompetens i dessa frågor sprids brett bland dem som möter och jobbar med detta.

Till sist vill jag säga att dessa frågor inte är nya för kvinnorörelsen. Detta är frågor som fanns med i grunden när kvinnorörelsen bildades för länge sedan. Det vi ser nu, tack vare metoo, är att fokus har hamnat på att lägga skulden för det hela där den hör hemma. Detta är en stor revolution, och det måste också genomsyra de myndigheter som möter dessa kvinnor. Där har vi fortfarande ett stort arbete att göra.

Jag är tacksam över att statsrådet har gett mig svar på hur man systematiskt kommer att arbeta och över att vi lyckas satsa ytterligare resurser i vårändringsbudgeten. Framför allt är jag tacksam över statsrådets stora engagemang – jag tror att det är oerhört viktigt och avgörande för att detta ska genomsyra verksamheterna runt om i landet.

Anf. 14 Statsrådet MIKAEL DAMBERG (S):

Fru talman! Först vill jag säga att jag hoppas att det inte är sista gången som riksdagen debatterar dessa frågor. Vi kommer att behöva ha fortsatt fokus på detta, för det är ett stort samhällsproblem. Det är ingenting nytt, men efter metoo finns det också en möjlighet att göra något i Sverige som få länder har lyckats med: att vända på skuldbördan och se till att kvinnors ord tas på allvar.

Vi har nu en lagstiftning på plats som tar kvinnor på allvar, och vi har också ett juridiskt system som klarar av att lagföra detta. Men då måste människor anmäla. Denna information måste komma in, och man måste göra rätt när anmälningarna kommer. Detta finns i dag.

Återigen, bara för att påminna: Tillsynsrapporten kom till på grund av att polisen och åklagarna själva ville göra en tillsynsrapport och se om man följde de riktlinjer som fanns. Det konstaterades att många gör det men att

Prot. 2018/19:70
29 mars

Svar på
interpellationer

inte alla gör det. Det finns alltså utrymme för förbättringar. Jag kommer att följa upp det, men det kommer också att kräva förebyggande arbete. Det handlar både om satsningen om 10 miljoner på NCK och om bredare satsningar för att förebygga och se till att våld i nära relationer minskar i Sverige och att vi tar kvinnor på allvar.

Jag ser fram emot en fortsatt diskussion om detta, och jag kommer även fortsättningsvis att vara engagerad i dessa frågor.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 8 Svar på interpellation 2018/19:102 om kompetensutvisningar

Anf. 15 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Fru talman! Maria Malmer Stenergard har frågat mig hur och när i tiden vi får en lösning på problemet med kompetensutvisningar.

Jag vill inledningsvis framhålla regeringens uppfattning att det inte är rimligt att utländska arbetstagare drabbas onödigt hårt om en arbetsgivare har begått ett mindre eller obetydligt fel. Det är heller inte proportionerligt att en seriös arbetsgivare förlorar viktig kompetens i sådana fall. Samtidigt är det viktigt att regler, avtal och branschpraxis respekteras när man tar in utländsk arbetskraft.

I december 2017 kom Migrationsöverdomstolen med avgöranden som klargjorde att Migrationsverket vid prövningen av om ett arbetstillstånd ska förlängas ska göra en helhetsbedömning av om villkoren för anställningen varit uppfyllda. Detta innebar en väsentlig förändring i jämförelse med den tidigare strikta tillämpningen av utlänningslagen i detta avseende. Avgörandet låg också i linje med vad som avsågs med promemorian *Mindre och obetydliga fel gällande villkoren för arbetstillstånd*, som på regeringens uppdrag överlämnades av en utredare i december 2017.

Statistik från Migrationsverket visar att läget, precis som Maria Malmer Stenergard säger, har förbättrats efter nämnda avgöranden. Inom yrken med krav på högskolekompetens var andelen som under 2018 beviljades förlängning av arbetstillståndet 97 procent. I yrken som kräver fördjupad högskolekompetens var andelen 98 procent. Utvecklingen är likartad även inom yrken med lägre krav på utbildning.

En väl fungerande kompetensförsörjning är viktig för Sveriges konkurrenskraft. Sverige är också ett alltmer attraktivt land för arbetskraftsvandrare. Antalet personer som söker sig hit och får arbetstillstånd har ökat kraftigt de senaste åren.

Regeringen är emellertid beredd att vidta ytterligare åtgärder. Som framgår av januariavtalet ska problemet med kompetensutvisningar lösas. De partier som omfattas av avtalet för nu diskussioner om denna viktiga fråga.

Då interpellanten anmält att hon var förhindrad att närvara vid sammanträdet medgav förste vice talmannen att Arin Karapet i stället fick delta i debatten.

Anf. 16 ARIN KARAPET (M):

Fru talman! Tack, justitieministern, för svaret!

Som fru talmannen nämnde kunde Maria dessvärre inte vara här, så jag som enda stockholmare av moderaterna i utskottet ställer upp. Jag fick gå upp tidigt på morgonen, men det är ingen fara.

Jag vill tacka justitieministern för den sista lydelsen i svaret, att det är en viktig fråga. Det har inte varit känslan tidigare. Det har gått lite för lång tid. Men nu är vi där, så jag tänker faktiskt rosa, inte risa, även om jag är i opposition. Man ska vara konkret och försöka lösa de problem som finns.

Frågan om kompetensutvisningar handlar inte bara om att stärka svensk konkurrenskraft. Det handlar inte bara om att enskilda individer ska kunna komma till Sverige och uppfylla sina drömmar. Jag ser det från ett större perspektiv. Det visar för dem som bor i Sverige att det finns duktiga människor där ute i världen som är beredda att komma hit, göra rätt för sig, bygga sina egna liv men också stärka vår vardag, stärka vår välfärd och utveckla Sverige som nation i en globaliserad värld.

Det är också en signal om att öka toleransen för invandring. Det är bara att erkänna att vi har haft en misslyckad asylinvandring under lång tid med integrationsproblem, och det har varit under både socialdemokratiska regeringar och moderatledda alliansregeringar.

Det har gått så pass långt att toleransen har minskat för nästan alla som är på väg hit. Jag vet inte hur jag ska sätta ord på det, men vi har i samhället en väldigt polariserad debatt.

Jag har själv utländsk bakgrund. Jag är född här och har varit laglydig, men ibland ställs jag inför vissa frågor som jag kanske inte borde ställas inför. Men man biter ihop. Man är ändå en offentlig person, så man har lärt sig att bita ihop.

Vad jag menar är att vi ska ha en hög tolerans för alla typer av invandring, för vanligt folk kan inte alltid göra skillnad på vad som är arbetskraftsinvandring, asylinvandring, anhöriginvandring, kärleksinvandring, adoption och dylikt. Om vi ska kunna hjälpa de människor som är de svagaste att söka sig till Sverige och få stanna här av humanitära skäl måste vi också få hit människor som redan från dag ett kan arbeta och bidra i Sverige.

Enskilda individer kan få utvisningsbeslut därför att arbetsgivaren har gjort en liten enkel miss, några hundra kronor. Ute på stan, fru talman, skulle nog vem som helst kunna stoppa handen i plånboken och säga: Jag ersätter med den här summan – det är bara 137 kronor eller 2 kronor. Jag hade gjort det. Vi pratar alltså om några få kronor. Vi pratar inte om människor som har fuskat eller om slavarbete. Det kan också vara en liten enkel försäkringsmiss. Jag har sagt till Svenskt Näringsliv och LO: Ni äger ju två försäkringsbolag tillsammans. Ni äger Afa ihop. Se till att få fram en sjukförsäkring så att man kan försäkras innan man kommer till Sverige. Försök att lösa det!

Jag tror att de politiska krafterna måste göra vissa lagändringar så att människor inte faller på en liten sjukförsäkring. Om man ska nekas arbetstillstånd eller förlängt arbetstillstånd ska det vara på grund av grova fel och inte så som det är i dag.

Jag vill ändå rosa regeringen för att man tar det här på större allvar nu. Min fråga till justitieministern är: Har ni en deadline? Ungefär när ska ni lägga fram ett förslag till kammaren?

Anf. 17 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Fru talman! Jag vill börja med att säga att jag tycker väldigt mycket om Arin Karapets ton i den här diskussionen. Han har helt rätt i att så fort vi talar migrationspolitik tenderar det ibland att bli en kraftigt polariserad debatt. Jag försöker göra vad jag kan för att försöka hålla tonen så saklig som möjligt, för vi vet ju hur samhällsdiskussionen ser ut just nu. Men jag tror att vi alla tjänar på att titta på sakfrågorna och se vad vi kan göra.

Jag står upp för ett system med arbetskraftsinvandring. Vi kommer helt enkelt att behöva nyrekrytera folk från andra länder under de kommande åren, inte minst mot bakgrund av utvecklingen mot minskad arbetslöshet. Vi har en väldigt stark utveckling på arbetsmarknaden. Vi går mot en arbetskraftsbrist på stora områden och inom många yrkesgrupper. Vi har generellt sett också en stark tillväxt. För att klara en del av kompetensförsörjningen kommer vi att behöva ha en arbetskraftsinvandring. Därför står jag upp för den.

Samtidigt är jag lika bestämd i att det måste vara ordning och reda på arbetsmarknaden. Det måste vara under likvärdiga villkor som man kommer hit och jobbar. Man ska ha samma typ av lön, samma typ av försäkringsskydd och samma typ av villkor som alla andra som jobbar, för annars kommer arbetskraftsinvandringen att utnyttjas för lönedumping. Det skulle gå ut över alla. Dessutom skulle det snedvrída konkurrensen om en del företag kan ha folk som jobbar för 30 kronor i timmen och bor i en källare, att man exploaterar folk, medan seriösa företag följer reglerna och ser till att ha bra arbetsvillkor. Då blir det inte bara en exploatering utan också en konkurrensnackdel för de seriösa företagen, och dit vill vi inte.

Det är därför de här reglerna finns. Det var inte vi utan den moderatledda regeringen som införde dem, så i viss mån klagar nu oppositionen på regler som de själva var med och införde och som vi har varit med och reformerat, just för att små och obetydliga fel inte ska få så omfattande konsekvenser.

Här finns en ny lagstiftning på plats. Dessutom finns en ny praxis på plats efter avgöranden i Migrationsöverdomstolen.

Man kan då fråga om det är svårt att leva efter de här reglerna, om det är väldigt komplicerat och jobbigt för företagen att leva upp till villkoren. I mitt interpellationssvar säger jag att 97 procent av alla med högskolekompetens som ansöker får förlängt arbetstillstånd, och i gruppen som har fördjupad högskolekompetens förlängs 98 procent. Det har alltså skett en kraftig förbättring de senaste åren.

Min bedömning är ändå att så förfärligt svårt kan det nog trots allt inte vara att följa reglerna.

Jag tycker också att man måste lägga ansvaret på de parter som det här handlar om. Man kan inte bara skylla på staten och säga att allt är statens fel. Även arbetsgivaren har ju ett ansvar att följa lagar och regler, men också arbetstagaren har ett ansvar. Om man kommer hit från andra sidan jorden och ska jobba här har man ett personligt ansvar att ta reda på vilka villkor som gäller och vilka regler man ska följa.

Vi har gått fram med lagändringar, den självläkning som nu finns. Vi har en ny praxis från Migrationsöverdomstolen. Vi ska naturligtvis se om vi kan göra någonting ytterligare. Men jag kommer aldrig att medverka till att arbetsgivare cyniskt kan använda det här systemet för att exploatera fattiga människor från andra sidan jorden.

Anf. 18 ARIN KARAPET (M):

Fru talman! Det här är ju en fantastisk möjlighet för Socialdemokraterna att rätta till en lagstiftning som Moderaterna röstade fram. Det vore väl både en personlig prestige och bra för de människor som berörs av den.

Fru talman! Jag håller med justitieministern om att vi ska ha ordning och reda på arbetsmarknaden. Jag vill inte leva och verka i eller bidra till ett samhälle där människor lever på 30 kronor i timmen. Det är slaveri i modern tid. Men jag skulle önska att regeringen lägger lika stort fokus på dem som kommer hit och sköter sig och gör rätt för sig, för det är också viktigt. Vi kan inte bara titta på den ena änden.

Jag förstår att våra partier ser på frågan från två olika håll, men här behöver vi mötas i mitten. Här tror jag att båda kan tjäna på det i det polariserade samhälle vi lever i, för grunden är oftast systemkritik. Men de etablerade partierna har inte tagit tag i frågan i tid. Det tar alltför lång tid i Sverige. Det finns fördelar med det, fru talman. Allt ska inte gå för snabbt, och där kom mitt konservativa ben. Men mitt liberala ben säger att ibland måste vi skynda på lite.

Det behöver vi göra i denna fråga, för när vi hör nyheten att en laglydig person – en familjefar eller familjemor som gör rätt för sig och som ofta har hög utbildning och hög inkomst – ska bli utvisad för en försäkringsmiss eller lönemiss på några kronor väcker det känslor. Ingen hade dock tyckt synd om den arbetsgivare som hade utnyttjat arbetstagare.

Sverige är speciellt. Vi är ett organiserat och byråkratiskt land som skiljer ut oss från vår omvärld. Nu måste vi förenkla våra system och ställa tydliga krav. Man ska känna till konsekvenserna, men om man gör rätt för sig ska det gå snabbt.

Fru talman! När bedömer justitieministern att vi kan få fram ett förslag i kammaren som vi kan ta ställning till så att vi kan få ordning och reda på arbetsmarknaden, slå undan benen på oseriösa arbetsgivare och samtidigt premiera goda arbetsgivare som vill ta hit bra arbetskraft som vill bidra till Sveriges välfärd?

Anf. 19 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Fru talman! Vi har redan rättat till delar av denna lagstiftning genom en lagändring som gäller just självrättelse. Om arbetsgivaren upptäcker att det har gjorts fel och rättar till det låter vi udda vara jämnt, och då kommer man inte att hamna i bekymmer. Denna möjlighet fanns inte tidigare, men den har vi infört.

Vi har också en ny praxis från Migrationsöverdomstolen som säger att man ska se till helheten. När det handlar om mindre fel ska man vara beredd att se mellan fingrarna och titta på helheten.

Alltså har vi redan i dag, både genom lagändringar och praxisförändringar, en annan situation.

För 97 procent av dem med högskolekompetens förlängs arbetstillståndet, och om 97 procent kan göra rätt kan inte reglerna vara så förfärligt komplicerade att leva efter.

Det kommer alltid att finnas enskilda fall som man läser om i medierna och där man undrar vad det är som händer. Ofta får man dock inte hela bilden när man läser dessa artiklar, utan annat kan ligga bakom att Migrationsverket har fattat sitt beslut. Då får man titta på varje enskilt fall och se vad som är problemet.

Regeringen diskuterar som sagt detta med Centern och Liberalerna för att se om det finns något ytterligare vi kan göra, och vi fyra partier är i så fall beredda att lägga fram de förslag som vi kan komma överens om. Så här långt tycker jag dock att de åtgärder vi har vidtagit både har fått effekt och haft betydelse för de enskilda.

Låt mig åter poängtera att man inte bara kan skylla på staten eller någon annan, utan man har ett personligt ansvar. Som arbetsgivare kan man se till att ha kollektivavtal. Det ger en bra grund för att erbjuda bra villkor. Se också till att ha ett bra samarbete med de fackliga organisationerna. Då får man all information man behöver om vilka försäkringar som ska tecknas, vilka lönenivåer som gäller och så vidare. Detta åligger arbetsgivaren och ger en försäkran om att man står på en stabil grund.

Om en arbetsgivare tar hit en person från andra sidan jorden för att jobba i Sverige kräver jag att arbetsgivaren sätter sig in i vad det är för typ av åtagande denne har.

Detsamma gäller den enskilde. Vi måste kunna ställa krav på att den som flyttar hit från andra sidan jorden sätter sig in i vilka regler som gäller här.

Det är alltså ett samspel mellan myndigheterna och parterna.

Jag är beredd att göra mer om det behövs, men jag konstaterar att en del av de problem som ni pekar på redan har blivit avhjälpta.

Anf. 20 ARIN KARAPET (M):

Fru talman! Där kom det ideologiska förslaget att alla företag bör ha kollektivavtal. Jag har personligen inget problem med kollektivavtal, men jag tycker att de ska ingås frivilligt mellan arbetsgivare och fackförbund. Det är något som har tjänat svensk arbetsmarknad väl.

Fru talman! Justitieministern hänvisar till den nya praxisen efter luciadomarna 2017. Jag vet inte om justitieministern får kommentera en dom i ett enskilt fall, men det har skrivits om det i medierna, och Centrum för rättvisa har tagit fallet till Migrationsöverdomstolen för att pröva praxis. Det handlar om en person som var anställd på ABB. Skälet till att personen inte fick förlängt arbetstillstånd var att den förre arbetsgivaren hade gjort en miss. Nu måste personen åka tillbaka till sitt hemland och därifrån skicka in en ny ansökan. Detta kostar pengar och medför mänskligt lidande för familjen, och ABB förlorar en duktig medarbetare.

Jag efterfrågar en flexibilitet här. Jag har inga problem att vara hård mot dem som inte sköter sig, och det vet justitieministern. Jag premierar den som gör gott, och den som gör ont ska få reprimander.

När sådant här blir medialt skapar det polarisering. Det finns en annan debatt om personer som inte sköter sig och där vi har verkställighetshinder och därför står handfallna. Men i ärenden där vi faktiskt kan påverka och göra rätt är vi inte tillräckligt snabba på bollen, och däri ligger min kritik.

Anf. 21 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Fru talman! Jag är som sagt öppen för att vidta ytterligare åtgärder. Jag kan givetvis inte kommentera enskilda fall, men inom ramen för vårt samarbete med Centern och Liberalerna kommer vi att diskutera ytterligare åtgärder. Jag bara pekade på vad vi redan har gjort, och sedan får vi se om det finns möjlighet att göra något ytterligare.

Arin Karapet nämnde att vi kanske har lite olika perspektiv, och det kan mycket väl vara så. Jag kommer aldrig att tvinga ett företag att teckna kollektivavtal, för det ska staten inte göra, men har man kollektivavtal minskar risken att göra missar betydligt. Har man dessutom ett bra samarbete med de fackliga organisationerna får man veta vad som gäller för alla som jobbar inom den sektorn, till exempel vilka försäkringar man ska ha. Det är alltså en bra grund.

Vill man som arbetsgivare minimera risken för att en medarbetare inte får förlängt arbetstillstånd är kollektivavtal en bra grund att stå på. Det är mitt råd.

Jag ser andra betydligt mer omfattande problem med dagens system. Det vittnar inte minst uppgifter i medierna om. Vi har situationer där folk kommer till Sverige efter att ha betalat andra för att få arbetstillstånd. På papperet får de en lön, men i verkligheten behåller arbetsgivaren halva lönen. Systemet används alltså för att exploatera människor. Detta måste vi också komma åt för att få ordning och reda på arbetsmarknaden.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 9 Svar på interpellation 2018/19:103 om en fungerande återvändandepolitik

Anf. 22 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Fru talman! Maria Malmer Stenergard har frågat mig vilka åtgärder jag och regeringen avser att vidta för att fler personer som befinner sig illegalt i landet ska återvända till sina hemländer samt vilken tidsplanen är för dessa åtgärder.

Det är regeringens bestämda uppfattning att en långsiktigt hållbar migrationspolitik förutsätter att den som har fått ett avslagsbeslut efter en rättssäker prövning av asylskälen därefter lämnar landet så snart som möjligt. Ett väl fungerande återvändande är också angeläget för att motverka framväxten av ett skuggsamhälle. I första hand ska återvändandet ske frivilligt, men om det krävs med tvång.

För att få fler personer med avlägsnandebeslut att återvända har regeringen redan vidtagit en rad åtgärder, och vi har därför haft en relativt hög

takt i återvändandet. De senaste fem åren har mer än 70 000 personer rest ut ur Sverige, och detta motsvarar cirka 1 000 per månad.

Vissa av de vidtagna åtgärderna har trätt i kraft, andra hanteras just nu. Myndigheterna har till exempel fått bättre verktyg för att arbeta med återvändande. Polismyndigheten har sedan juli 2018 fått utökade möjligheter att kontrollera att arbetsgivare inte anställer personer som saknar erforderliga tillstånd. Den särskilda avgiften som en arbetsgivare kan bli skyldig att betala om denne har en anställd som inte har rätt att vistas eller arbeta i Sverige fördubblades. Effekterna av denna åtgärd kommer vi att se framöver.

Regeringen har också i omgångar gett Migrationsverket i uppdrag att utöka förvarskapaciteten som ett led i att öka återvändandet. Antalet förvarsplatser har ökat med 80 procent sedan 2016, och Migrationsverket planerar nu för ett helt nytt förvar i norra Sverige som kommer att stå klart 2020.

Betänkandet *Klarlagd identitet*, som för närvarande bereds i Regeringskansliet, syftar bland annat till att effektivisera Polismyndighetens arbete med återvändande.

Vad gäller återvändande som sker med tvång är den viktigaste faktorn för att få till stånd ett effektivt arbete att personernas hemländer är beredda att ta emot den som fått avslag på sin ansökan. Om inte detta fungerar är möjligheterna för berörda myndigheter att verkställa dessa beslut begränsade.

Det är viktigt att vi fortsätter den bilaterala dialogen med mottagarländerna samtidigt som vi ska vara en del av återvändandearbetet på EU-nivå. För närvarande pågår till exempel en revidering av återvändandedirektivet som syftar till att effektivisera medlemsstaternas återvändandearbete. Sverige stöder flera ansatser inom EU för att säkerställa ett förbättrat samarbete om återtagande med tredjeländer.

Det är angeläget att vi har en väl fungerande ordning för återvändande, och regeringen följer därför utvecklingen på området.

Då interpellanten anmält att hon var förhindrad att närvara vid sammanträdet medgav förste vice talmannen att Arin Karapet i stället fick delta i debatten.

Anf. 23 ARIN KARAPET (M):

Fru talman! Tack, justitieministern, för svaret!

Vi kan börja i den änden att det, helt ärligt, är alltför många som i dag befinner sig i Sverige illegalt, även om siffrorna när det kommer till det antal som har återvänt är höga. Man uppskattar att siffran är uppemot 50 000 människor. I Migrationsverkets senaste prognos, som kom den 15 februari, prognostiseras att ungefär 14 000 ärenden kommer att lämnas över till polisen. Av dessa kommer 11 000 att avvika och gå in i det vi kallar för ett skuggsamhälle. Myndigheterna har inte koll på var de befinner sig – om det är i Sverige eller i en annan del av Europa – eller om de lever. 3 000 kommer att vara inskrivna med tvång, enligt prognosen.

Jag menar att detta har pågått alltför länge i Sverige. Det är en av anledningarna till att vi har en polariserad debatt och att åtminstone ett parti här i riksdagen kan kapitalisera på det. Debatten handlar egentligen om

något helt annat, men man använder olika anledningar och skäl för att få igenom sin agenda.

Jag menar att om vi ska ha ett samhälle där ett ja är ett ja och ett nej är ett nej måste de som bor i Sverige lita på systemet. Om de inte litar på systemet kommer den som fått ett ja att bli ifrågasatt från dag ett. Oavsett om det är du eller dina föräldrar som kommit hit och om du är född här eller inte kommer det alltid att finnas någon form av misstro. Ett sådant samhälle vill inte jag leva i. För mig är det självklart att det inte är dem som söker sig hit som man ska slå på. Det är något fint att vilja söka sig till Sverige.

Jag är armenier från Iran. Inget av de två länderna är något man söker sig till, utan man söker sig ifrån dem. Jag kan göra jämförelsen med vad som är bra och fint med Sverige. Men för att vi ska kunna ha ett mottagande, allt från arbetskraftsinvandring till att hjälpa människor på flykt och dem som är mest utsatta, måste systemet vara robust och en tillit finnas. Just nu finns den inte.

Vi vet att Migrationsverket inte hinner med sina ärenden, att polisen går på knäna, att ett okänt antal myndigheter inte är samordnade, att det är brist på resurser inom polisen och att det är alltför lätt att avvika. När det är lätt att avvika går snacket på stan. Vi kan stå och säga vad vi vill här i denna kammare, men det finns en verklighet där utanför. Där ute är det väldigt lätt att gömma sig för de svenska myndigheterna och väldigt lätt att komma undan, därför att vi alltid gör undantag efter undantag. Jag tycker att det ska vara ett snabbt ja eller ett snabbt nej. Då minskar vi också det mänskliga lidandet för personerna.

Jag har en fråga till justitieministern. Det kom en utredning, *Klarlagd identitet*, som i mångt och mycket är positiv. Men Socialdemokraterna hade ett förslag i maj 2018, att Migrationsverket och Polismyndigheten ska få befogenheter att visitera och genomsöka it-verktyg. Dessvärre saknas detta i det förslag som utredningen kom fram till. Är regeringen beredd att göra ett tillägg eller titta på sitt eget förslag? Det förslag som den själv kom med är väldigt bra.

Anf. 24 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Fru talman! När det gäller den allmänna debatten om migrationen vill jag först säga att vi, nu när vi ser hur kriget i Syrien går mot sitt slut, kan konstatera att Sverige är ett av de länder som har tagit allra störst ansvar i Europa för just flyktingar från Syrien. Sedan kriget bröt ut 2011 har vi gett skydd åt över 150 000 syrier. De flesta kom 2015, och nästan 100 procent fick uppehållstillstånd i Sverige. Jag är i grunden oerhört stolt över detta, för det är människor som annars mycket väl hade kunnat gå under i någon bombkrevad i Homs eller Aleppo. Nu befinner de sig i stället här i trygghet – män, kvinnor och barn – och vi fortsätter med familjeåterföreningar för denna grupp. Detta tycker jag att man ska ha i minnet. Vi gjorde nog efter-krigstidens största insats när det gäller att skydda människor från krig. Detta har vi gjort under de här åren.

När man väl har sagt detta och om man står för en reglerad invandring måste man också hålla fast vid den andra delen i detta, nämligen att den som får avslag på sin ansökan måste vara beredd att åka tillbaka. Detta

Prot. 2018/19:70
29 mars

Svar på
interpellationer

gäller som sagt inte för de flesta syrier, för där har vi så gott som 100 procent bifall. Men det gäller för många andra grupper, där varje fall prövas individuellt. Det är den enskildes behov av skydd som prövas. Den som inte får uppehållstillstånd i Sverige måste vara beredd att åka tillbaka till sitt hemland.

Det är precis som Arin Karapet säger. Om vi inte verkställer avvísningarna har vi i praktiken infört något slags fri invandring. Om man har kommit till Sverige och sedan kan hålla sig kvar här hur länge som helst, i ett skuggsamhälle, kommer det leda till mycket stora bekymmer. Detta kan vi inte ha, utan vi måste orka stå upp för själva avvísningen och återvändandet.

I mitt svar sa jag att vi har haft en ganska hög takt i återvändandet: 70 000 de senaste fem åren. Det är alltså 1 000 personer i månaden, och jag tror att många tror att siffrorna är betydligt lägre och att återvändandet inte fungerar över huvud taget. Så är det faktiskt inte, utan det är 1 000 i månaden som lämnar Sverige.

Om man inte står för en reglerad invandring riskerar människor att exploateras i Sverige av till exempel oseriösa arbetsgivare. Det var precis därför som vi förra året införde arbetsplatsinspektioner, som gör att polisen kan gå in i branscher, kanske byggbranschen eller restaurangbranschen, där vi erfarenhetsmässigt vet att det jobbar många som inte har uppehållstillstånd i Sverige. De kan gå in och kontrollera att reglerna verkligen följs.

Vi har också fördubblat sanktionsavgifterna. Låt säga att en arbetsgivare har tio anställda som får jobba för 30 kronor i timmen och bo i en källare under dåliga förhållanden. Denna arbetsgivare kan få betala en sanktionsavgift på uppemot 1 miljon kronor om han eller hon har haft tio anställda en längre period, så det är ganska hårda påföljder som vi har infört för sådana arbetsgivare. Vi klämmer alltså åt de arbetsgivare som vill använda sig av denna situation för att exploatera människor.

Vi bygger också ut förvarsplatserna. Vi har byggt ut dem med 80 procent. Bara under denna månad öppnas ytterligare förvarsplatser i Ljungbyhed i Skåne. Vi kommer att öppna ett nytt förvar även i norra Sverige, i Luleå, nästa år. Det behövs för att man ska kunna genomföra dessa avvísningar på ett bra sätt.

Jag är beredd att vidta ytterligare åtgärder. Men jag får nog säga att vi är på god väg att faktiskt också kunna klara ut denna situation.

Anf. 25 ARIN KARAPET (M):

Fru talman! Jag ska vara uppriktig. En gång i tiden var båda våra partier överens i migrationsfrågan. Sedan luckrades det upp av olika skäl. Det var mycket som inte funkade, och vissa saker gjordes fel. Men nu är det 2019.

Min kritik mot regeringen är att det går för långsamt. Detta handlar inte bara om människor som söker sig till Sverige och får ett ja, utan det handlar också om hur vi har hanterat de migrationsflöden som vi har fått in de senaste 30 åren.

Det som vi ser i dag är ett skuggsamhälle som växer upp. Oftast är det ungdomar med utländsk bakgrund som misslyckas i skolan. De har inte svenska språket hemma, de har inte de färdigheter som deras klasskamrater med svensk bakgrund har, de har kanske aldrig haft en svensk skolkamrat och de kanske hoppar av skolan. Det finns kulturella skillnader. Att komma till Sverige innebär inte att man blir omprogrammerad under en

fem timmar lång flygresa. Där måste vi vara ödmjuka. Jag själv, som är född här och har två fria akademiska föräldrar, kämpar med det ibland. Man frågar sig: Hur ska jag ta mig igenom det liv och det samhälle som jag befinner mig i? Och vart är jag på väg?

Jag ska återgå till problematiken. Socialdemokraterna hade vissa bra förslag före valet. Men efter regeringsbildningen glömmar de bort de bra förslagen och ger efter. Jag förstår att det är politik och att det ska kohandlas.

Förbud mot kommunalt bistånd till personer utan rätt att vistas i landet är ett perfekt exempel. Personer som har fått avslag och som inte ska befinna sig i Sverige får kommunalt bistånd, det vill säga socialbidrag. Detta sticker i kommuninvånarnas ögon. Det leder till att människor känner misstro till välfärden. De undrar om de kommer att få sin beskärda del när de behöver hjälp. Kommer människor att ha tilltro till myndigheterna och myndighetsutövarna? Detta skickar också en signal om att man kan komma till Sverige och inte behöver rätta sig efter våra lagar och förordningar, och om man avviker tillräckligt länge får man hjälp. Det är klart att människor ska få hjälp om de behöver akut sjukvård och om det handlar om liv och död. Det är en sak. Men det är en annan sak att man ska kunna leva i ett skuggsamhälle, där bidragen riktas till barnen men där det är vårdnadshavaren som förfogar över pengarna. Det blir ett mischmasch och skickar helt fel signaler till samhället.

En av mina frågor till justitieministern är: Tänker Socialdemokraterna driva på för ett förbud för kommuner att ge socialbidrag till personer som inte har rätt att vistas i Sverige?

Anf. 26 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Fru talman! Arin Karapet har delvis rätt i att vi tidvis har haft ungefär samma syn på dessa frågor, men inte helt och hållet. Jag kommer ihåg hur det var i valrörelsen 2014. Då gick Fredrik Reinfeldt och Moderaterna till val på att vi skulle öppna våra hjärtan. Men det var inte alla som skulle öppna sina hjärtan. I ena andetaget sa ni det. I nästa andetag sa ni att moderata kommuner inte ska behöva ta emot några nyanlända. Sedan vill ni inte ändra EBO-lagstiftningen heller, som har spätt på trångboddheten och en massa andra sociala problem.

Det som ni gick till val på 2014 var: Öppna era hjärtan och var solidariska.

Men det gällde inte moderata kommuner. Och de som kommer till Sverige ska man trycka in i redan trångbodda lägenheter på Lindängen, i Rosengård, i Tensta, i Bergsjön och i Hjällbo – alltså i de redan utsatta områdena. Det var Moderaternas politik vid denna tidpunkt. Det var vi inte med på.

Sedan vet vi hur historien utvecklade sig. År 2015 fick vi flyktingkrisen. Jag var ansvarig migrationsminister vid denna tidpunkt. Då hamnade jag i en situation då jag fick medverka till att strama åt lagstiftningen radikalt för att kunna få kontroll över situationen. Det kom över 100 000 människor på fyra månader – 10 000 i veckan. Det är helt omöjligt för något asylsystem att klara av.

Jag gick till riksdagen med ett förslag om id-kontroller för att flödet skulle stoppas upp. Moderaterna orkade inte rösta för det. De lade ned sina röster. Centern röstade emot. Men jag fick igenom lagstiftningen ändå. Det var helt avgörande för att inte hela det svenska asylsystemet skulle bryta samman vid denna tidpunkt.

Under 2016 och 2017 jobbade vi med att bearbeta och hantera alla asylansökningar som kom in. Arin Karapet pekar på långa handläggningstider. Jag kan konstatera att handläggningstiderna har minskat kraftigt. Jag tror faktiskt att vi går mot en halvering av handläggningstiderna under detta år. Därmed har vi återigen en mer normaliserad period än vad vi hade tidigare.

Under denna period har vi också jobbat mycket aktivt med de mottagarländer som vi talar om. Det finns ett återtagandeavtal med exempelvis Afghanistan. Så när det gäller dem som kommer från Afghanistan och får avslag accepterar nu Afghanistan att de återvänder till sitt hemland. Det är helt avgörande för att det ska fungera.

Marocko har varit ett annat bekymmer. Men det har kanske inte handlat så mycket om asylsökande från Marocko utan om andra personer från Marocko som uppehåller sig i Europa under lång tid – framför allt ungdomar. Vi har tidigare haft problem att avvisa dem tillbaka till deras hemland. Numera har vi ett samarbete med Marocko, så att också den situationen kan lösas.

Jag skulle nog kunna säga att de åtgärder som vi har vidtagit – samtidigt som vi gör arbetsplatsinspektioner och bygger ut antalet förvaringsplatser – gör att vi också har lättare att hantera återtagandet totalt sett.

Det som jag däremot ser som ett växande bekymmer inom ramen för arbetskraftsinvandringssystemet är att en del som får uppehållstillstånd här som arbetskraftsinvandrare och sedan av olika skäl inte får förlängt uppehållstillstånd ändå är kvar i Sverige. Det är ett bestående bekymmer. Men det bygger på den lagstiftning som Moderaterna en gång var med och drev igenom om arbetskraftsinvandring. Där finns det inte några som helst regler när det gäller om vi verkligen behöver den typen av arbetskraft.

Jag kan ta snabbmatsindustrin som ett exempel. Om man vill ta hit personer som ska jobba med att vända hamburgare på McDonalds eller Burger King kan man rekrytera dem från Turkiet, Irak och Bangladesh. Det är faktiskt dessa tre länder som är störst när det gäller just denna kategori. Då förstår vi att det här öppnas upp för en mycket allvarlig exploatering. Det tycker jag är ett stort bekymmer.

Anf. 27 ARIN KARAPET (M):

Fru talman! Jag fick inte svar på min fråga om Socialdemokraterna tänker driva på om att införa ett nationellt förbud för kommuner att betala ut ekonomiskt bistånd till personer som illegalt befinner sig i Sverige och inte har rätt att vistas här.

Den politiska debatten i Sverige handlar snarare om att man ska tala om helt andra saker än sakfrågan. Jag menar att om inte den beslutsfattande församlingen – stat, kommuner, regioner och landsting – tar tag i de problem som vi har i dag kommer det att bli ännu värre i framtiden. De konsekvenser som vi i dag ser av integrationsproblemen beror delvis på att vi inte har haft kontroll över våra migrationsflöden.

Fru talman! Jag skulle kunna ge samma kritik till justitieministern. Statsministern stod och sa: Mitt Europa bygger inga murar. Sedan införde regeringen gränskontroller.

Vi skulle kunna hålla på så där fram och tillbaka. Och vi skulle kunna sitta en hel helg tillsammans, justitieministern och jag, och bara kasta paj på varandra.

Men det var inte därför som jag kandiderade till Sveriges riksdag, och det var inte därför som jag engagerade mig politiskt. Det gjorde jag för att jag såg att saker och ting inte funkade i vårt samhälle och för att jag ville ändra på det. Ibland har jag rätt, och ibland har jag fel.

Men det som vi ser i denna fråga är att Sverige sticker ut väldigt mycket jämfört med andra länder, det vill säga att vi har ett system som det inte finns någon större tilltro till. Det finns inga tydliga ja, och det finns inga tydliga nej. Är det ett nej kan man avvika. Avviker man har vi kommuner som säger: Hos oss kan du fått X kronor i bistånd. Det är ingen fara.

Problemet ligger hos staten, Polismyndigheten och Migrationsverket.

Detta gör att det skapas en misstro mellan dem med utländsk bakgrund och dem som bor i detta samhälle. Det blir en ond spiral i samhället.

När tänker justitieministern komma till kammaren med ett förslag, så att vi kommer till rätta med de svenska migrations- och integrationsproblemen?

Anf. 28 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Fru talman! Jag har redovisat de åtgärder vi har vidtagit. Det handlar om arbetsplatsinspektioner, som gör det lättare för polisen att hitta dem som uppehåller sig här illegalt och där vi klämmer åt de arbetsgivare som vill utnyttja situationen. Detta drev inte Moderaterna. Ni har inte varit intresserade av det tidigare, delvis därför att ni ibland har svårt att se att arbetsgivare kan bete sig på det här sättet.

Förvarsplatserna har vi byggt ut och fortsätter att bygga ut. Men jag har inte hört något förslag från Moderaterna om att vi ska låsa in alla som får avslag på sin ansökan. I så fall skulle vi ha tiotusentals individer, män, kvinnor och barn, att låsa in. Det är det inget land som gör. Jag hörde att Arin Karapet sa att man kan avvika. Ja, det är konsekvensen av att vi inte kan låsa in alla som får avslag. Om vi skulle göra det skulle vi verkligen få bygga läger i Sverige, och den vägen är jag inte beredd att gå.

Integrationsproblematiken kan bara lösas genom att man ser till att arbetsmarknaden fortsätter att utvecklas på ett positivt sätt. Det ser vi också på ett mycket tydligt sätt i just de utsatta områdena, där det blir fler jobb och socialbidragsberoendet minskar. Det är det som gör att man kan komma fram.

Om vi dessutom kan lösa EBO-frågan, det vill säga se till att asylsökande inte ska hänvisas till en trång lägenhet i något av de utsatta områdena, skulle jag säga att det kommer att ha mycket stor betydelse för integrationen.

Jag vill lägga till både Afghanistan och Marocko. Vi har flera andra länder som vi måste se till att vi har bra samarbete med, men detta är två exempel.

Jag deltar gärna i fortsatta diskussioner om hur man ytterligare kan stärka återvändandet, för jag förstår naturligtvis också att om man inte löser detta och jobbar mot det minskar man legitimiteten för politiken som sådan.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 10 Svar på interpellation 2018/19:127 om återtagandeavtalet med Afghanistan

Anf. 29 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Fru talman! Christina Höj Larsen har frågat mig om regeringen har utvärderat avtalet med Afghanistan, och i så fall på vilka grunder, och vilka slutsatser man kom fram till. Hon har också frågat om jag avser att ta några initiativ för att hörsamma den afghanska regeringens vädjan att stoppa av- och utvisningar till Afghanistan.

Inledningsvis vill jag understryka att Sverige har ett av de mest rätts-säkra asylsystemen i världen. De afghaner som söker asyl i Sverige och som bedöms ha behov av internationellt skydd beviljas uppehållstillstånd i enlighet med utlänningslagen. Migrationsverket och migrationsdomstolarna tar ställning till asylansökningarna efter en individuell prövning i varje enskilt fall.

Migrationsverket har tillgång till ett omfattande informationsunderlag som man använder vid bedömningen av skyddsbehovet. Det rör sig bland annat om information från internationella organisationer och andra stater samt från egna besök i aktuella länder. I prövningen ingår också en bedömning av säkerhetssituationen i hemlandet.

Migrationsverket följer naturligtvis fortlöpande händelseutvecklingen i Afghanistan. De som inte bedöms ha tillräckliga skäl att beviljas uppehållstillstånd måste dock återvända. Afghanistan, liksom alla andra länder, har en folkrättslig skyldighet att ta emot egna medborgare som har avvisats eller utvisats från Sverige. Den skyldigheten gäller oaktat återtagandeavtal.

Sverige och Afghanistan ingick ett bilateralt samförståndsavtal om återtagande hösten 2016. Avtalet är i kraft och fungerar tillfredsställande. Det kan i sedvanlig ordning sägas upp av endera parten, men så har inte skett. Avtalet har således stöd av både den svenska och den afghanska regeringen.

Även EU ingick en överenskommelse om återtagande med Afghanistan hösten 2016. Också denna överenskommelse kan Sverige tillämpa. Svenska och afghanska myndigheter har löpande kontakt i samband med genomförandet av avvisningar och utvisningar och har möjlighet att informera varandra om eventuella tillkortakommanden i tillämpningen av avtalet. Polismyndigheten och Migrationsverket har varsin återvändandesambandsman placerad på ambassaden i Kabul. I deras arbetsuppgifter ingår bland annat att i ärenden om återvändande ha kontakt med afghanska representanter.

Anf. 30 CHRISTINA HÖJ LARSEN (V):

Herr ålderspresident! Tack, statsrådet, för svaret! Afghanistan är ett av världens allra farligaste länder. FN-organet Unama började föra statistik över civila offer i landet 2009. År 2018 blev det i särklass blodigaste året sedan man började dokumentera antalet civila skadade och döda. Det blev 10 993 civila skadade – en ökning med 5 procent. Det blev 3 804 döda – en ökning med 11 procent, varav 927 är barn. Det är det högsta antalet under ett år sedan man började mäta.

Hälften av alla självmordsattacker skedde i Kabul. Vi vet också att våldet har förändrats och trappats upp och att civila alltmer används som symboliska måltavlor från alla sidor, såväl från talibanerna som från IS eller Daish. Vi ser attacker mot skolor, sjukhus och festivaler. Vi ser att fientliga styrkor tar över allt större områden. Talibanerna kontrollerade 2015 ca 25–30 procent av territoriet, men nu är det 43 procent. IS kontrollerar stora och viktiga leder.

Vi ser en dramatisk ökning av fattigdomen. Vi ser en ökning av svältande barn och barn i undernäring. Vi ser att flyktingar pressas tillbaka från Pakistan och Iran, vilket man väl kan se som ett svar på de hårda tagens politik i västvärlden. Denna ses även i grannländerna, där man har miljoner afghaner.

Det är alltså en säkerhetssituation som försämras, där staten helt saknar vilja och/eller förmåga att skydda befolkningen från våld, förföljelse och diskriminering. Den saknar också vilja och/eller förmåga att ge befolkningen tillgång till den trygghet de behöver och till basal samhällsservice.

Herr ålderspresident! Vi vet att det är mot bakgrund av detta som såväl Röda Korset som Amnesty International kräver stopp för tvångsutvisningar till Afghanistan. Det är enligt deras uppfattning varken relevant eller rimligt att hänvisa till internflykt för någon tvångsutvisad någonstans i landet. Det är med anledning av detta svåra och försämrade säkerhetsläge samt allt sämre socioekonomiska förutsättningar som även UNHCR nu gör bedömningen att Kabul inte är ett internflyktsalternativ.

Det är i ljuset av just detta, herr ålderspresident, som vi måste se ett återtagande av samförståndsavtalet med Afghanistan. Trots all denna internationella och väl belagda kunskap om läget i landet väljer regeringen att låta avtalet fortsätta.

I avtalet står bland annat: Parterna ska vidta särskilda åtgärder för att se till att utsatta grupper får tillräckligt skydd samt tillräcklig hjälp och vård under hela återvändande- och återetableringsprocessen samt att Afghanistans regering tillsammans med övriga berörda ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att afghanska medborgare i utlandet kan återvända utan risk för trakasserier, hot, förföljelse, diskriminering och våld.

Statsrådet anser i sitt svar att avtalet fungerar tillfredsställande. Jag har just gjort ett axplock från internationella organisationer och FN, som beskriver en situation som står i bjärt kontrast till det som beskrivs i avtalet.

Herr ålderspresident! Mina frågor är därför: Vad är det statsrådet vet som internationella hjälp- och människorättsorganisationer tydligen inte vet? Vad gör statsrådet så trygg med tvångsutvisningar till våldets och otrygghetens Afghanistan?

Prot. 2018/19:70

29 mars

Svar på
interpellationer

Herr ålderspresident! När man lyssnar till Christina Höj Larsen låter det nästan som att Sverige inte beviljar några afghaner alls uppehållstillstånd. Så är det inte. Förra året beviljades 8 600 afghaner uppehållstillstånd i Sverige. Därtill beviljade vi anhöriga till asylsökande och kvotflyktingar ytterligare 1 600 uppehållstillstånd. Sammanlagt blev det över 10 000 afghaner som fick uppehållstillstånd i Sverige. Så är det.

Men det är också så att varje fall granskas för sig. Varje fall granskas för att se om man har skyddsbehov eller inte, och det är domstolarna som vid varje tillfälle och i varje enskilt fall avgör om man har ett skyddsbehov eller inte.

Christina Höj Larsen påstår i sin interpellation att Afghanistan har väddat om att vi ska stoppa återresorna och riva upp avtalet. Nej, det har de inte gjort. Det är till och med så att avtalet är förlängt. Det kan sägas upp när som helst, av Sverige eller av Afghanistan, men Afghanistans regering har *inte* begärt att det ska rivas upp eller sägas upp. Detta är alltså fel.

Frågan är då var Christina Höj Larsen och Vänsterpartiet står i själva grundfrågan. För ungefär 15 år sedan förde vi över besluten om dessa frågor till domstolarna. Att domstolar skulle fatta de enskilda besluten var en reform som Vänsterpartiet drev och ville se. När nu domstolarna gör precis det jobbet vill inte Vänsterpartiet och Christina Höj Larsen följa domstolsbesluten. Ni driver fram en lagstiftning som ni sedan inte vill följa. Vad kallar man det?

Så kan man faktiskt inte göra. Har man väl sagt att det måste vara domstolar som beslutar detta därför att det blir mest rättssäkert kan man inte ta tillbaka den beslutanderätten till riksdagen igen. Då kommer vi att sitta i riksdagen, som man gjorde i Utlänningsnämnden förr, och politiskt bestämma vilka länders flyktingar vi ska bevilja uppehållstillstånd och inte.

Om man gör som Christina Höj Larsen – först driver fram en lagstiftning där domstolarna ska sköta detta, sedan inte accepterar domstolsutslagen och sedan ovanpå det vill riva upp återtagandeavtalet som gör att vi kan återförvisa dem som får nej – har man i praktiken övergett den reglerade asylinvandringen. I stället har man slagit in på vägen mot fri invandring. Det blir ju effekten: Om man inte kan genomföra avvisning av dem som får nej räcker det att du har kommit till Sverige, för sedan spelar det ingen roll om domstolarna säger ja eller nej. Oavsett vad de säger blir du kvar i Sverige. Därmed har vi inte längre någon reglerad asylinvandring utan bara ett slags fri invandring – just från Afghanistan.

Det är också en fråga jag vill ställa till Christina Höj Larsen: Menar hon att vi ska singla ut just Afghanistan som ett land där politiken ska ta över, där det är vi som ska bestämma hur säkerhetsbedömningarna ska göras? Är Afghanistan det enda land hon menar att vi ska singla ut, eller är det också andra länder?

Nej, herr ålderspresident, det finns ingen enkel väg ut ur detta. Har man en gång sagt att det är reglerad asylinvandring som gäller måste man ta ansvar också för de fall där domstolarna faktiskt säger nej. Man måste också se till att det är möjligt för dem som får ett nej att återvända till sitt hemland. Det är en princip som jag står för.

Anf. 32 CHRISTINA HÖJ LARSEN (V):

Herr ålderspresident! Det här är inte en fråga om reglerad invandring. Riksdagens uppgift är också att granska om den lagstiftning som finns följs. Jag har ingen annan åsikt än att gällande processordning ska fortsätta, men när jag ser saker som inte fungerar är det min uppgift som riksdagsledamot att påpeka det och ifrågasätta det inför statsrådet. Det är därför jag är här i dag. Det är därför vi har interpellationer, helt enkelt.

Det helt centrala här är frågan om internflykt. Internflykt är ingenting tvingande utan något som länder kan välja att ha eller inte ha. Italien tillämpar inte internflykt över huvud taget. Det finns en motsättning här med länder där man har inre konflikter men ändå väljer att tillämpa internflykt. Den risk som finns i länder med inre konflikter är väldigt hög. Det är väldigt svårt att förutse vad som kommer att hända från den ena stunden till den andra. Ett område som är säkert ena stunden kan två veckor eller sex månader senare vara i blossande konflikt. Det är den situationen vi står inför.

Frågan gäller egentligen också kopplingen mellan hur man ser på internflykt och det här avtalet, som målar upp en bild av att det är fullt säkert och tryggt att återvända och att det finns en stat som har både vilja och förmåga att upprätthålla såväl människors trygghet och säkerhet som den basala samhällsservicen. En rad tunga internationella organisationer, inklusive FN, säger att det kan man inte.

Statsrådet säger här att Afghanistan inte har sagt upp avtalet. Det är helt sant. Vi vet att påtryckningen gentemot Afghanistan har handlat om bistånd. Avtalet är knutet till bistånd. Säger Afghanistan upp avtalet kommer de att förlora viktigt bistånd som de behöver i sin vardag och i sitt återuppbyggande i en situation där allting blir mycket värre.

Vi vet också att landets vice flyktingminister Alema Alema redan sommaren 2017 vädjade till hela EU. Det finns tydliga citat från Svenska Dagbladet. Morgan Johansson säger där att Afghanistan inte har hört av sig till den svenska regeringen. "Det är det jag måste gå på." Då säger Alema Alema: "Det var en vädjan till hela EU. Flyktingminister Balkhi och jag skickar dessutom just nu ett brev till alla enskilda europeiska ambassader i Afghanistan där vi vädjar om att inte skicka människor till Afghanistan nu."

Jag vet att svenska ambassaden har mottagit ett sådant brev. Det är klart denna vädjan är så långt man kan gå om man inte vill riskera att förlora sitt bistånd. Det är den rävsaxen Afghanistan sitter i. Om inte denna vädjan är tillräckligt tydlig för migrationsministern får det mig att undra lite grann.

Vice flyktingministern fortsätter: "Det sägs om och om igen att det finns säkra regioner i Afghanistan och att människor kan leva i dessa regioner. Men ni vet att detta inte längre stämmer."

Detta säger vice flyktingministern. Ändå tycker statsrådet tydligen att det förhåller sig på ett annat sätt. Vad är det statsrådet vet som vi andra inte vet?

Anf. 33 Justitie- och migrationsminister MORGAN

JOHANSSON (S):

Herr ålderspresident! Jag vet vad den afghanska regeringen säger och vad den inte säger. Jag kan inte gå på vad enskilda ministrar säger. Om

Afghanistans regering vill säga upp avtalet får de göra det. Det står dem helt fritt.

Samtidigt finns det ett folkrättsligt åtagande att alltid, i alla lägen, vara beredd att ta emot sina egna medborgare. Det gäller för alla, alldeles oavsett om vi har avtal eller inte. Avtalet syftar till att i de fall vi behöver göra återtaganden ska dessa ske i så rättssäkra och bra former som möjligt. Det är det avtalet handlar om. Jag tycker att det är bra att det finns ett sådant avtal på plats. Annars kanske formerna hade blivit betydligt sämre.

Jag måste dock gå på vad Afghanistans regering säger som regering. Här finns ingen sådan begäran om att säga upp avtalet.

Christina Høj Larsen säger att det inte är en fråga om reglerad invandring. Jo, herr ålderspresident, det är precis vad det är. Detta är en fråga om reglerad invandring kontra fri invandring. Om man inte klarar av att stå upp för ett nej om det blir avslag på en asylansökan har vi i praktiken infört fri invandring.

Det är också det som är problemet med Vänsterpartiets position i den här debatten. Ni har varit med och drivit fram en reform som innebär att besluten i de enskilda fallen ska hänföras till domstolarna. Christina Høj Larsen frågar mig vad jag vet om huruvida det finns internflyktinalternativ och hur säkerhetsläget är, men det är ju inte jag som fattar de besluten. Efter den lagstiftning som Vänsterpartiet har varit med om att driva igenom är det domstolarna som fattar de besluten. Det måste man respektera.

I ena ändet säger hon att domstolarna ska fatta dessa beslut, eftersom hon var med om att driva fram detta. I nästa ändet säger hon: fast inte just när det gäller Afghanistan. Där ska politikerna bestämma om det finns internflyktinalternativ eller inte och lägga sig i domstolarnas handläggning. I tredje ändet säger hon: Och skulle det ändå bli ett nej ska vi riva upp avtalet så att vi ändå inte kan återförvisa dem som får ett nej. Detta är ingenting annat, herr ålderspresident, än att i praktiken införa fri invandring från Afghanistan. Det är inte jag beredd att medverka till, men det är så systemet ser ut.

Sedan låter det på Christina Høj Larsen som att det inte är någon som får uppehållstillstånd. Som sagt fick över 10 000 från Afghanistan uppehållstillstånd förra året, och de fick det mot bakgrund av att just dessa domstolar hade granskat om de hade skyddsbehov eller inte och i varje enskilt fall kommit fram till att de hade det. Det är så systemet fungerar, och det är det som jag står för. En annan väg skulle innebära att politiken tar tillbaka de här besluten och att vi i praktiken inför fri invandring från Afghanistan, och det vill jag inte ha.

Anf. 34 CHRISTINA HÖJ LARSEN (V):

Herr ålderspresident! Nej, jag vill inte ha fri invandring från Afghanistan. Det här rör inte Afghanistan, utan jag lyfter en fråga som rör situationer när det råder inre konflikt. Då finns det en väldigt svår problematik kring inre flykt som alternativ. Det är det jag lyfter här, och det är det jag försöker diskutera, även om Morgan Johansson vill låtsas som om jag tycker saker som jag inte tycker.

Avtalet blir lite grann av ett luftslott som låter förespegla att det finns möjligheter till internflykt som de facto inte finns. Afghanistans regering vet att de inte finns, men man är bunden för att man vill ha biståndet, och

alla internationella organisationer vet att de inte finns. Men Morgan Johansson vill gärna att vi ska tro att de gör det.

Glappet mellan den verklighet som beskrivs av de stora internationella organisationerna och det som utlovas i avtalet är enormt. I det glappet finns verkliga människor, herr ålderspresident, som helt konkret får uppleva konsekvenserna av att regeringen blundar för den verkligheten. Uppe på läktaren här i kammaren finns en massa personer som vet någonting om precis det. Vi vet att avtalet inte har hållits för att särskilt sårbara personer tvångsutvisas. Svårt sjuka tvångsutvisas men skickas tillbaka från Afghanistan för att de inte kan erbjudas sjukvård, men ändå kvarstår verkställigheten. Familjer med små barn kommer vid internflykt att ha väldigt små möjligheter att skydda sina barn från tvångsgifte, tvångsrekrytering och så vidare. Konvertiter och ateister som söker skydd på grund av sin övertygelse kommer inte att få skydd och trygghet av den afghanska staten. Unga män som aldrig tidigare har levt i Afghanistan har mycket små möjligheter att klara sig där förutom om de ansluter sig till de stridande.

Det här är verkligheten. Det handlar inte om att vi vill ha fri invandring. Det handlar om att vi vill att Sverige ska leva upp till de skyldigheter som vi har påtagit oss. När vi i avtalet säger att vi inte ska utvisa någon till sådana situationer som jag nämnde förväntar jag mig att det är det vi gör. Det är det som frågan handlar om i dag.

Efter den här debatten har jag nio namninsamlingar och en rapport som jag gärna lämnar över till migrationsministern, för det är väldigt många som tittar på just detta och undrar vad regeringen ska göra.

Anf. 35 Justitie- och migrationsminister MORGAN
JOHANSSON (S):

Herr ålderspresident! Regeringen tänker naturligtvis följa den lag som finns och som Vänsterpartiet självt har varit med om att driva igenom, det vill säga att det är domstolar som fattar beslut i enskilda fall. Ser man att det finns ett skyddsbehov för en person ger man också asyl. Det var som sagt över 10 000 personer från just Afghanistan som fick asyl förra året. Men om man säger att det inte finns något skyddsbehov – och det är domstolarna som gör bedömningen när det gäller internflyktingalternativ eller andra förhållanden – kommer man i stället att ge avslag. Om man ger avslag måste det också vara möjligt för myndigheterna att rent praktiskt se till att vederbörande kan åka tillbaka. Gör man inte det, om det inte finns några möjligheter till återanvisning hamnar vi precis i situationen att det blir något slags fri invandring. Har du väl kommit till Sverige spelar det ingen roll om du får ett ja eller nej eller vad domstolarna än säger då det inte finns någon praktisk möjlighet att verkställa avvisningarna.

Jag förstår mig faktiskt inte på Vänsterpartiets position. I ena andetaget säger man att det är domstolarna som ska bestämma. I andra andetaget säger man att det inte ska gälla just Afghanistan, för då ska Vänsterpartiet bestämma vad som ska gälla och inte gälla. Sedan, i tredje andetaget, säger man att det inte ska gå att återvisa till Afghanistan även om det blir ett nej. Då har man, herr ålderspresident, infört fri invandring från Afghanistan. Det kommer jag inte att stå för.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 11 Svar på interpellation 2018/19:121 om konsumentinformation

Anf. 36 Statsrådet JENNIE NILSSON (S):

Herr ålderspresident! Lars Beckman har frågat mig hur jag anser att konsumenter ska kunna göra aktiva och medvetna val av EMV-produkter om det inte står vem som är tillverkare och finns information om ursprungsland.

God information är en förutsättning för att konsumenter ska kunna göra medvetna och hållbara val. Det finns ett stort intresse i dag för var maten kommer från och vad den innehåller, och det visar även Lars Beckmans interpellation i och med att han tidigare har frågat mig om samma sak i en skriftlig fråga. Jag svarade då att de allmänna regler som gäller för märkning av livsmedel inom unionen, och således även i Sverige, återfinns i Europaparlamentets och rådets förordning nr 1169/2011 om tillhandahållande av livsmedelsinformation till konsumenterna, den så kallade informationsförordningen. Reglerna ska tillämpas på alla livsmedel som är avsedda för konsumenter.

För färdigförpackade livsmedel är det till exempel obligatoriskt att ange bland annat ingrediensförteckning, näringsdeklaration och kontaktuppgifter till livsmedelsföretaget som ansvarar för livsmedelsinformationen. Lagstiftningen gör således ingen skillnad på om det handlar om handelds egna märkesvaror, så kallade EMV-produkter eller leverantörernas märkesvaror, så kallade LMV-produkter.

När det gäller livsmedel som inte är färdigförpackade, såsom bake-off-bröd som Lars Beckman tar upp i sin interpellation, är det enbart obligatoriskt att informera om livsmedlet innehåller allergena ingredienser och processhjälpmiddel. Övriga uppgifter är det upp till medlemsstaterna att anta nationella bestämmelser om. Enligt Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2014:4) ska information ges om det efterfrågas av konsumenten om bland annat ingredienser, kontaktuppgifter till företaget som tillagat eller förpackat livsmedlet och uppgift om ursprungsland för vissa livsmedel.

När det gäller information om ursprungsland kompletteras de allmänna reglerna i informationsförordningen av bestämmelser i andra regelverk. I dag är det obligatoriskt att ange ursprungsland för nötkött, kött av gris, fjäderfä, får och getter, fisk – då anges fångstområdet – färsk frukt och färska grönsaker inklusive svamp, vin, olivolja och ägg. Detta gäller oavsett om det är EMV- eller LMV-produkter. Vill ett medlemsland införa nationella bestämmelser om obligatorisk ursprungsmärkning på fler produkter måste det anmälas till EU-kommissionen i enlighet med informationsförordningen.

Det finns alltid en möjlighet att komplettera de obligatoriska bestämmelserna genom att frivilligt ange ytterligare information under förutsättning att den är korrekt och inte vilseledande. I Sverige har vi till exempel sedan 2016 den frivilliga ursprungsmärkningen "Från Sverige". I dag kan konsumenter hitta symbolen för märkningen "Från Sverige" på bland annat mejeri- och charkprodukter samt färdigförpackat bröd, och det gäller både för EMV-produkter och LMV-produkter.

Jag vill avsluta med att säga att jag tycker att det är viktigt att konsumenter kan göra medvetna och hållbara val oavsett om det handlar om EMV-produkter eller LMV-produkter.

Anf. 37 LARS BECKMAN (M):

Herr ålderspresident! Tack, statsrådet, för svaret!

Jag vill börja med att hålla med statsrådet om att det här är en viktig fråga för oss konsumenter. Den är så viktig att jag har med mig ett antal partimedlemmar från Gävleborg som sitter på läktaren och som naturligtvis är engagerade i konsumentfrågor.

Herr ålderspresident! Vad har försvarspolitik, försvarsberedskap och en ofredssituation med den här interpellationen att göra? Det kanske till och med har mer med den att göra än vad vi kan tro.

När vi går in i en butik i dag, oavsett om det är Konsum, Ica eller någon annan kedja, är det viktigt för oss konsumenter att kunna göra medvetna och aktiva val. En produktgrupp som har vuxit snabbt i butikerna är bake-off, och jag var själv inne i en Icabutik i går där det luktade nybakat i hela butiken. När man köper det brödet kanske man inte tänker på att brödet kanske inte alls är från Sverige och gynnar svenskt lantbruk.

Den bake-off som jag köpte i butiken i går kanske är från ett lågkostnadsland någonstans i Europa. Det behöver inte vara fel på de produkterna, herr ålderspresident. Man ska naturligtvis köpa det man vill och det man tycker är gott. Men det är viktigt att konsumenter kan göra ett aktivt och medvetet val. Det är svårt att göra det när det inte märks ut från vilket land produkten kommer.

Jag tycker att statsrådets svar är passivt när hon säger att vi inte kräver det i Sverige i dag. Hon hänvisar till att man ska anmäla det till EU. Och då får man väl göra det.

Det finns också andra aktiva verktyg som ett statsråd skulle kunna ta initiativ till att använda. Ett är att föra ett resonemang med kedjorna. Detaljhandelskedjorna är inte fler än att man kan föra ett resonemang med dem och säga att det är viktigt att vi konsumenter har möjlighet att få den informationen.

Herr ålderspresident! Vad händer om svensk brödproduktion slås ut? Vad händer om bageri efter bageri försvinner? Vad händer om brödproduktionen blir för centraliserad, om vi har några stora bagerier kvar i någon del av Sverige; vad händer i en ofredssituation om ingen längre bakar bröd lokalt? Jag behöver naturligtvis inte upplysa statsrådet om det här, men det kan finnas andra som inte tänker på att om det frysta brödet ska fraktas från Tjeckien till Sverige måste det finnas transportmöjligheter upp till Sverige.

Det har varit och är en styrka i Sverige att vi har många små, lokala och regionala bagerier. Det gör både att vi kan köpa bröd som har transporterats lagom långt och att vi i en ofredssituation skulle ha tillgång till en sådan viktig och väsentlig sak som mat.

På vissa områden är vi konsumenter väldigt aktiva och medvetna, till exempel när det gäller kött. Det säger statsrådet också i svaret. Många konsumenter gör ett aktivt val i dag och vill bara köpa svenskt kött. Man vet att det är dyrare, men djurhållningen är bättre. Man gynnar det svenska lantbruket och väljer att köpa svenskt. Andra hushåll väljer att köpa dansk fläskfilé. Det är inget fel med det. Men man har i alla fall gjort ett aktivt val.

Det är ett problem med kedjornas EMV-produkter och bake-off att det inte är tydligt för oss konsumenter varifrån produkterna kommer. Jag tycker att man som konsument ska få veta var det är tillverkat och av vem.

Anf. 38 Statsrådet JENNIE NILSSON (S):

Herr ålderspresident! Tack, Lars Beckman, för att du har ställt den här interpellationen! Tack också för att du utvecklade ditt resonemang. Givet hur den var ställd från början var det inte helt tydligt exakt vad som efterfrågades.

Vi börjar i änden där du började, med kopplingen till försvarspolitik och därmed till ett svenskt, nationellt behov av att säkerställa att vi är tillräckligt självförsörjande för att klara kris eller krig. Det är en fråga som för tillfället står högt upp på den politiska agendan. Den diskuteras i många utskott.

Utifrån mitt perspektiv och ansvarsområde finns det två frågor som är speciellt viktiga och som vi hanterar. Det är mat och dricksvatten.

När det gäller mat har vi i första hand hanterat frågan inom ramen för livsmedelsstrategin. Den syftar till att öka den inhemska produktionen på all mat, inte bara vete eller spannmål som vi pratar om här. Det har vi gjort i dialog med i första hand branschen men också med andra samhällsaktörer, exempelvis Försvarsmakten och de delarna i fråga om vad som krävs på de områdena.

Målet och syftet är tydligt. Fokus i den gamla strategin, som jag tror kommer att vara en bärande del även om vi kommer att bygga ut och vässa den i handlingsplan nummer två, har varit att säkerställa att man kan producera mer hemma. Det gör man både genom att satsa på att öka förädlingsvärdet och genom att öka produktionen. Det ska gå att sälja på en marknad i fredstid och ha tillräckligt stora volymer och lönsamhet i den processen.

Jag kan bara konstatera att Sverige är en liten marknad, även för mat. Det innebär att det är viktigt att ha en tydligare exportstrategi kopplad till livsmedel. Det kommer kanske att vara den främsta grunden när vi tittar på möjligheten att säkerställa att man kan producera med god lönsamhet i Sverige. Därmed kan vi få tillräckligt stora volymer och ha beredskap i händelse av att vi blir avskurna från omvärlden, av vilket skäl det än må vara. Det är ett gediget och omfattande arbete som måste vara långsiktigt.

Jag kan hålla med om Lars Beckmans ingång att det är viktigt att konsumenterna kan göra medvetna val. Här vill jag igen lyfta fram det frivilliga alternativet ”Från Sverige”. Det har fått enormt stort genomslag på kort tid. Aktörerna och branscherna märker frivilligt upp sina varor. De har också konstaterat att det ger ett mervärde som innebär att de kan ta bättre betalt för sina produkter, eftersom kunderna vill ha svenskt. Jag tror att det är 9 200 produkter som omfattas – jag kan ha lite fel. Alltifrån spannmål till grönsaker och kött omfattas av den frivilliga märkningen.

Jag tycker att det är en i alla fall i första hand bättre väg att gå än att införa regler, vilket är det alternativ vi pratar om. Regler har en tendens att leda till att det blir dyrt och krångligt för företagen. Jag och Lars Beckman, eller åtminstone våra partier, brukar tycka att det är en dålig sak. Vi brukar också tycka att regler är något vi ska ha mindre och inte mer av. Frivillighet, i alla fall när det fungerar, är i stort sett alltid att föredra.

Anf. 39 LARS BECKMAN (M):

Herr ålderspresident! När det gäller att vi ska ha konkurrenskraftiga spelregler för näringslivet är jag och statsrådet helt överens. Vi ska inte ha

nya pålagor och kostnader. Vi måste tvärtom minska regelkrånglet och förbättra villkoren för det svenska näringslivet.

Att på en produkt, där det ändå finns en text på baksidan, skriva vem som har tillverkat den och i vilket land är däremot en synnerligen liten förändring. Den kostar inte heller pengar. Etiketten ska ändå tryckas.

Jag roade mig med att vara konsument. Av konkurrensskäl gick jag till en Coopbutik och en Icabutik. Jag försökte vara en aktiv konsument och tittade på utvalda produkter. Där kunde det till exempel stå: Tillverkad för Coop Sverige. Det är naturligtvis viktig information. Jag är ju i en Coop-butik. Men det är kanske inte den konsumentinformationen jag behöver när jag ska välja mellan två produkter. En kan vara tillverkad för Coop Sverige och fem kronor billigare än en märkesvara som kanske är gjord i Sverige. Det är den sortens information det handlar om.

Jag tror inte att det vore alltför belastande för i det här fallet Coop Sverige att komplettera med en textrad där det står: Tillverkad för Coop Sverige i Tjeckien av någon. Jag tror att det vore överkomligt.

Jag tycker också att det bra att branschen själv tar initiativ på området. Jag noterar till exempel att Sveriges bagare & konditorer har tagit fram en branschöverenskommelse där medlemsföretagen har kommit överens om till exempel hur mycket fullkorn ett fullkornsbröd ska innehålla och vad som krävs för att ett bröd ska få klassas som stenugnsbakat.

Det är otroligt bra när branschen själv tar initiativ och kommer överens om olika saker. Precis som statsrådet sa blir det långvarigt och långsiktigt när det är branschen som gör en sak, och branschen själv är naturligtvis mest insatt i vad som gäller.

När svenska bagare nu har kommit överens om vad som är ett stenugnsbakat bröd och vad som är fiber är det viktigt att alla aktörer i livsmedelsbranschen anammar den branschöverenskommelsen. När jag går in i min livsmedelsbutik, till exempelvis för att köpa bake-off, ska jag alltså kunna lita på att informationen är jämförbar.

Jag tror att regeringen och våra myndigheter skulle kunna vara lite mer aktiva här. Det vore bra för oss konsumenter att, till exempel när det gäller bake-off, i brödhyllan kunna se att till exempel den bake-off som finns där kommer från Tjeckien. Jag tror inte att det skulle vara särskilt ansträngande eller kostsamt. Det betyder inte att jag tänker avstå från att köpa den. Men jag vill i alla fall vara medveten om var produkten kommer från, ifall jag köper den. Det vore värdefullt.

Det här är viktigt. Som statsrådet och jag är helt överens om är det viktigt av försvarspolitiska hänsyn och vid en ofredssituation. Vi ska kunna äta och dricka även i en sådan situation. Men det är också viktigt utifrån konkurrenskraften för det svenska näringslivet. När vi påför regler och kostnader, till exempel höjs skatterna för näringslivet med 60 miljarder, blir produkterna från Sverige lite dyrare. Då är det viktigt att vi konsumenter kan göra medvetna och aktiva val.

EMV-produkter, det vill säga egna märkesvaror, tar i dag större och större andel av butikernas försäljning. Det behöver fortfarande inte vara fel, men man ska i varje fall kunna vara medveten om varifrån produkterna kommer och vem som har tillverkat dem så att jag som konsument kan veta och ha den kunskapen.

Anf. 40 Statsrådet JENNIE NILSSON (S):

Herr ålderspresident! Både jag och Lars Beckman, liksom de flesta andra politiker, utgår från att det i normalfallet inte är så komplicerat när man vill införa något nytt som inte finns. Detta är nog också något som både jag och Lars Beckman har haft synpunkter på i omvänd riktning när det handlat om någon annans förslag.

Alla former av regler som införs för att säkerställa något bör var väl avvägda gentemot nyttan. Det måste vara den grundläggande principen. Jag tror inte att man ska låta lura sig, även om det känns väldigt lockande att säga att vi absolut ska införa märkningar på dessa saker eftersom det är jätteviktigt att vi producerar svenskt. Jag kan starkt sympatisera med denna åsikt, men jag tror inte att man ska låta lura sig att tro att det inte innebär en regelbörda och en kostnad om detta görs. Detta måste vägas mot en nytta.

Lars Beckman nämnde att man har tittat på och gjort egna överenskommelser om hur mycket fullkorn som fullkornsbröd ska innehålla. Ska man ha en märkning måste den vara kvalitetssäkrad. Då måste man avgöra hur stor andel av brödet som är producerad i Sverige och hur stor del som är producerad någon annanstans. Det hela är betydligt mer komplicerat än vad det ser ut vid första anblicken.

Jag kan bara konstatera vilka fakta vi så här långt har på bordet. Jag läste upp en lång lista över saker och ting som ingår i sådant som enligt EU-kommissionen ska vara ursprungsmärkta. EU har också tittat på exempelvis spannmål och även en lång rad andra produkter som i dag inte ingår i olika förordningar som reglerats av EU.

Man har flera gånger tittat på detta. Vid varje tillfälle har man konstaterat att nyttan, så som man kan bedöma den i nuläget, inte motsvarar den ökade kostnaden och regelbördan som det skulle innebära för producenterna. Jag har i dag ingen anledning att ifrågasätta denna del.

Däremot tittar vi noga på och följer utvecklingen på området. Vi har konstaterat att det finns ett antal länder som har valt att informera till EU att de utökar ursprungsmärkningen på andra produkter än de som är reglerade i EU-förordningen. Det handlar exempelvis om Finland, Frankrike, Portugal och Italien. Det absolut vanligaste är mjölk- och charkuteriprodukter. Där ser jag liten anledning för svensk del att göra detsamma givet att i stort sett hela detta sortiment i Sverige är anslutet eller kan ansluta sig till frivillig märkning. Detta är ganska enkelt. Det blir betydligt mer komplicerat när det gäller produkter som innehåller flera olika typer av ingredienser, till exempel bröd.

I ett sådant läge tror jag att det är väldigt viktigt att man fortsätter med information. Jag tycker, återigen, att det frivilliga alternativet som Sverige har är bra. För den konsument som vill göra ett medvetet val finns det i sortimentet hos åtminstone både Coop och Ica – i varje fall när jag har handlat i dessa butiker – sällan eller aldrig bara deras egna produkter. Det finns även andra produkter som är märkta ”Från Sverige”. Detta innebär att man kan göra ett val att köpa från Sverige. Min rekommendation till den som vill vara säker på att gynna svenskt jordbruk eller svensk produktion av vilket livsmedel som helst att alltid välja något som har märket ”Från Sverige”.

Anf. 41 LARS BECKMAN (M):

Herr ålderspresident! Statsrådet och jag är helt överens om att vi ska värna svensk livsmedelsproduktion och att vi som konsumenter behöver hjälp för att göra aktiva och medvetna val.

Vi ska, herr ålderspresident, vara medvetna om att detaljhandelskedjorna i dag har en oerhört stor makt. Jag tror inte att det finns någon enskild fabrikant som säljer till någon av de stora livsmedelstjänsterna som i något läge skulle vara i ett överläge eller i en starkare position än vad till exempel Coop eller Ica är. Detaljhandelskedjorna styr i dag med järnhand.

Jag tror därför att det är en politisk uppgift att föra resonemang med detaljhandelskedjorna. I vissa fall måste nog också denna församling lagstifta – regeringen måste ta fram förslag på lagstiftning – för att underlätta för oss konsumenter. Det finns nämligen producenter som vill sälja, konsumenter som vill göra aktiva och medvetna val och kedjor som, förmodligen fullt rationellt, ser att de kan få mycket högre lönsamhet på egna märkesvaror. Produkterna kommer ju ofta från lågkostnadsländer där man inte ställer samma krav på livsmedelsproduktionen som vi i vårt land gör.

Jag använde ett väldigt näraliggande exempel där det just nu sker en kraftig strukturomvandling på grund av bland annat bake-off-produkter som kommer från lågkostnadsländer. I värsta fall försämrar dessa produkter villkoren dramatiskt för bageriprodukter i Sverige. Detta skulle i sin tur i en ofredssituation kunna leda till att rätt många av oss skulle gå hungriga, eftersom det då inte skulle finnas något bröd. Vi slår dessutom ut den svenska bonden när han eller hon inte får sälja till den svenska brödtillverkaren.

I grund och botten verkar vi dock vara överens. Det kanske mer handlar om hur vi ska nå målet. Jag tror att regeringen har all anledning att se på frågan och att ta initiativ.

Anf. 42 Statsrådet JENNIE NILSSON (S):

Herr ålderspresident! Tack för en bra och viktig interpellation, Lars Beckman!

Jag tror, precis som Lars Beckman, att det finns en ganska stor samsyn i frågan. Det gäller både vikten av att ha en politik som möjliggör för det svenska jordbruket att inte bara finnas kvar utan också kunna utvecklas. Livsmedelsstrategin är vårt absolut främsta verktyg när vi just nu jobbar med dessa frågor. Vi gör det i en nära dialog med branschens organisationer. Till detta kan en diskussion som förs högt på den politiska dagordningen kopplas, och den rör just det som är försvarsrelaterat. Man tittar på hur man kan stärka civilförsvaret på en rad olika områden. Där ingår både mat och dricksvatten.

Om det finns anledning, och vi ser att det krävs, att komma med ytterligare förslag kommer regeringen självklart att göra det. Vi är väldigt angelägna om att ha en bra politik på området. Jag är även väldigt angelägen om att den har en bred politisk förankring, för jag tror att det är nödvändigt med långsiktiga spelregler för det här.

Vad gäller de synpunkter som Lars Beckman lyfte fram i sitt sista anförande och som handlar om detaljhandelns makt delar jag hans bild av att det kan finnas anledning till dialog. Vi kommer självklart att i denna och andra frågor ha en dialog med alla branscher som på olika sätt påverkar

situationen när det gäller att säkerställa att vi både i dag och på lång sikt har goda villkor för landets bönder.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 12 Anmälan om interpellationer

Följande interpellationer hade framställts:

den 28 mars

2018/19:158 Hotfulla situationer i skolan

av *Johanna Rantsi* (M)

till utbildningsminister Anna Ekström (S)

2018/19:159 Inofficiella äktenskap

av *Mikael Eskilandersson* (SD)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2018/19:160 Olagliga barnäktenskap

av *Mikael Eskilandersson* (SD)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2018/19:161 Barns rätt till båda föräldrarna

av *Mikael Eskilandersson* (SD)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2018/19:162 Copyrightdirektivet

av *Niels Paarup-Petersen* (C)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2018/19:163 Förbud att bära heltäckande slöja

av *Richard Jomshof* (SD)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2018/19:164 Obligatorisk medling vid separation

av *Angelica Lundberg* (SD)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

§ 13 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 28 mars

2018/19:455 Ratificering av Hongkongkonventionen

av *Jessica Thunander* (V)

till statsrådet Tomas Eneroth (S)

2018/19:456 Dieselstöder

av *Lars Beckman* (M)

till statsrådet Mikael Damberg (S)

2018/19:457 Den riktade lönesatsningen till Sveriges poliser

av *Johan Forssell* (M)

till statsrådet Mikael Damberg (S)

2018/19:458 Nollvision för mäns våld mot kvinnor

av *Olle Thorell* (S)
till socialminister Lena Hallengren (S)

2018/19:459 Häktessituationen i Västerås

av *Pia Nilsson* (S)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2018/19:460 Informell styrning av länsstyrelserna

av *Matheus Enholm* (SD)
till statsrådet Ardalan Shekarabi (S)

2018/19:461 Effekterna av den nya postlagen

av *Mikael Larsson* (C)
till statsrådet Anders Ygeman (S)

2018/19:462 Rättegången mot Issa Amro

av *Yasmine Posio* (V)
till utrikesminister Margot Wallström (S)

2018/19:463 Utvidgad arvsrätt för kusiner

av *Angelica Lundberg* (SD)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2018/19:464 Avgiftsbefriade elflyg

av *Mikael Eskilandersson* (SD)
till miljö- och klimatminister Isabella Lövin (MP)

2018/19:465 Åtgärder för god elevhälsa

av *Jörgen Grubb* (SD)
till utbildningsminister Anna Ekström (S)

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 11.19.

Sammanträdet leddes

av förste vice talmannen från dess början till och med § 10 anf. 29 (delvis)
och
av tjänstgörande ålderspresidenten Tuve Skånberg därefter till dess slut.

Vid protokollet

CLAES MÅRTENSSON

/Olof Pilo

Innehållsförteckning

§ 1 Justering av protokoll	1
§ 2 Avsägelse.....	1
§ 3 Anmälan om kompletteringsval	1
§ 4 Anmälan om granskningsrapport.....	2
§ 5 Ärenden för hänvisning till utskott.....	2
§ 6 Svar på interpellation 2018/19:76 om fastighetsägarnas ansvar för gatuhållning	2
Anf. 1 Miljö- och klimatminister ISABELLA LÖVIN (MP).....	2
Anf. 2 LARS BECKMAN (M)	3
Anf. 3 Miljö- och klimatminister ISABELLA LÖVIN (MP).....	4
Anf. 4 LARS BECKMAN (M)	5
Anf. 5 Miljö- och klimatminister ISABELLA LÖVIN (MP).....	6
Anf. 6 LARS BECKMAN (M)	7
Anf. 7 Miljö- och klimatminister ISABELLA LÖVIN (MP).....	7
§ 7 Svar på interpellation 2018/19:138 om sexualbrottsutredningar	7
Anf. 8 Statsrådet MIKAEL DAMBERG (S).....	7
Anf. 9 ANNIKA QARLSSON (C).....	8
Anf. 10 Statsrådet MIKAEL DAMBERG (S).....	9
Anf. 11 ANNIKA QARLSSON (C).....	11
Anf. 12 Statsrådet MIKAEL DAMBERG (S).....	12
Anf. 13 ANNIKA QARLSSON (C).....	13
Anf. 14 Statsrådet MIKAEL DAMBERG (S).....	13
§ 8 Svar på interpellation 2018/19:102 om kompetensutvisningar	14
Anf. 15 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	14
Anf. 16 ARIN KARAPET (M)	15
Anf. 17 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	16
Anf. 18 ARIN KARAPET (M)	17
Anf. 19 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	17
Anf. 20 ARIN KARAPET (M)	18
Anf. 21 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	19
§ 9 Svar på interpellation 2018/19:103 om en fungerande återvändandepolitik.....	19
Anf. 22 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	19
Anf. 23 ARIN KARAPET (M)	20
Anf. 24 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	21

Anf. 25 ARIN KARAPET (M).....	22	Prot. 2018/19:70
Anf. 26 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	23	29 mars -----
Anf. 27 ARIN KARAPET (M).....	24	
Anf. 28 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	25	
§ 10 Svar på interpellation 2018/19:127 om återtagandeavtalet med Afghanistan.....	26	
Anf. 29 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	26	
Anf. 30 CHRISTINA HÖJ LARSEN (V)	27	
Anf. 31 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	28	
Anf. 32 CHRISTINA HÖJ LARSEN (V)	29	
Anf. 33 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	29	
Anf. 34 CHRISTINA HÖJ LARSEN (V)	30	
Anf. 35 Justitie- och migrationsminister MORGAN JOHANSSON (S).....	31	
§ 11 Svar på interpellation 2018/19:121 om konsumentinformation	32	
Anf. 36 Statsrådet JENNIE NILSSON (S)	32	
Anf. 37 LARS BECKMAN (M).....	33	
Anf. 38 Statsrådet JENNIE NILSSON (S)	34	
Anf. 39 LARS BECKMAN (M).....	34	
Anf. 40 Statsrådet JENNIE NILSSON (S)	36	
Anf. 41 LARS BECKMAN (M).....	37	
Anf. 42 Statsrådet JENNIE NILSSON (S)	37	
§ 12 Anmälan om interpellationer.....	38	
§ 13 Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	38	
§ 14 Kammaren åtskildes kl. 11.19.....	39	